

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedra**

Mato Mačiulaičio
V kurso, komercinės teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Akcijų priverstinio pardavimo instituto teisinio reguliavimo problemos:
Lietuvos teismų praktikos ir užsienio šalių lyginamoji analizė**

Vadovas: lekt. Gintautas Bartkus
Recenzentas: dr. Laurynas Didžiulis

Vilnius
2017

TURINYS

ĮVADAS	2
1. INSTITUTO APŽVALGA IR REIKŠMĖ	6
2. TEISMŲ PRAKTIKA LIETUVOJE.....	10
2.1. Apžvalga	10
2.2. Bylos Vilniaus apygardos teisme	10
2.3. Bylos Lietuvos apeliaciniame teisme.....	12
2.4. Bylos Lietuvos Aukščiausiam Teisme	15
2.5. Apibendrinimas	19
3. PROCESĄ INICIJUOJANTIS SUBJEKTAS.....	20
3.1. Įžanga	20
3.2. Užsienio šalių analizė.....	20
3.3. Teismų praktikos apibendrinimas	23
3.4. Apibendrinimas	24
4. PROCESO INICIJAVIMO PAGRINDAI.....	27
4.1. Įžanga	27
4.2. Užsienio šalių analizė.....	29
4.3. Teismų praktikos apibendrinimas	32
4.4. Apibendrinimas	34
5. AKCIJAS IŠPERKANTIS SUBJEKTAS.....	36
5.1. Įžanga	36
5.2. Užsienio šalių analizė.....	36
5.3. Apibendrinimas	38
6. PROCESO KONCENTRACIJA	40
6.1. Proceso etapai	40
6.1.1. Užsienio šalių analizė	40
6.1.2. Teismų praktikos apibendrinimas	42
6.1.3. Apibendrinimas.....	43
6.2. Piktnaudžiavimas procesu.....	44
6.2.1. Užsienio šalių analizė	45
6.2.2. Apibendrinimas.....	46
7. DARBO APIBENDRINIMAS	47
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	50
LITERATūros SARAŠAS	52
SANTRAUKA.....	59
SUMMARY.....	60

IVADAS

Nagrinėjamos temos **aktualumas** pasireiškia tiek teisiniame tiek ekonominiame kontekste. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – „CK“) II knygos IX skyriaus, reglamentuojančio priverstinį akcijų pardavimą, bene svarbiausias tikslas – akcininkų, ypač smulkiųjų, teisių užtikrinimas bei apsauga. Pastaroji, be kita ko, pripažįstama dar ir viešuoju interesu¹. Šio instituto normos visame pasaulyje, o ypač Lietuvoje, yra sąlyginai naujos, tad vis dar aktyvus jų vystymasis tarptautiniu mastu reikalauja nuolatinio įstatymų leidėjo bei teisininkų bendruomenės dėmesio². Taip pasireiškia tiek teorinis, tiek praktinis teisinis aktualumas. Negana to, efektyvus šio akcininkų teisių apsaugos mechanizmo veikimas, jo taikymo jurisdikcijoje, yra ir kertinė sąlyga investicijų augimui ir atitinkamos vertybinių popierių rinkos aktyvumui³ – taip pasireiškia aktualumas ekonominiu požiūriu.

Atsižvelgiant į tai, šio darbo **tikslas** yra visapusiškai išnagrinėti priverstinio akcijų pardavimo institutą ir, remiantis tyrimo metu surinkta medžiaga, identifikuoti CK II knygos IX skyriaus problematiką bei pasiūlyti būdus jai spręsti. Papildomas tikslas – prisidėti prie ir paskatinti su šiuo institutu susijusią teisinę mokslinę diskusiją.

Tam keliami toliau išvardinti **darbo uždaviniai**: (i) išanalizuoti priverstinio akcijų pardavimo instituto reikšmę ir raidą Lietuvoje, (ii) ištirti visą aktualią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – „LAT“), Lietuvos apeliacinio teismo (toliau – „LApT“) ir Vilniaus apygardos teismo (toliau – „VAT“) praktiką, (iii) palyginti CK II knygos IX skyriaus normas su pasirinktose užsienio jurisdikcijose tuos pačius arba panašius teisinius santykius reguliuojančiomis.

Kaip suponuoja pats darbo pavadinimas, jame bus tiriamos daugiausia neaiškumų keliančios, pasitraukimą iš uždaro tipo juridinio asmens reguliuojančios, teisės instituto dalys. Atsižvelgiant į tai, šio darbo **objektas** – CK įtvirtinto priverstinio akcijų pardavimo labiausiai probleminiai aspektai. Tokiais, autoriaus nuomone, išskirtini: (i) aukštas akcijų dalies barjeras reikalingas procedūroms pagal CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. inicijuoti,

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Panevėžio miesto apylinkės teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 16 straipsnio 2 dalis (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje 25/04.

² MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015. p. 232.

³ GUILLÉN, M. F.; ir CAPRON, L. *The Value of Protecting Minority Shareholders in the Market* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2017 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: < <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/the-value-of-protecting-minority-shareholders-in-the-market/> >.

reglamentuojamas CK 2.116 str.; (ii) CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. įtvirtinti platūs procedūrų inicijavimo pagrindai, (iii) subjektas, galintis būti patrauktas atsakovu ir įpareigotas išpirkti akcijas procese inicijuotame pagal CK 2.123 str.; (iv) atskiri proceso etapai, kurių reglamentavimas galimai prailgina terminą iki galutinio bylos išnagrinėjimo ir (v) atgrasymo priemonės nuo piktnaudžiavimo šio instituto teisėmis. Dėl ne tokios didelės reikšmės smulkiųjų akcininkų interesams ir, todėl, mažesnio problemiškumo, kiek mažiau dėmesio bus skiriama analizuojamo instituto CK 2.115 str. Svarbu atkreipti dėmesį, kad Lietuvos Respublikos vertybinių popierių įstatyme (toliau – „VPĮ“) reglamentuojami panašūs akcijų perleidimo institutai – oficialus siūlymas bei privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas⁴. Tačiau, pastarieji, skirtingai nuo CK II knygos IX dalyje įtvirtinto, taikomi tik akcinėms bendrovėms, kurių dalyviams, palyginus su uždarytųjų akcinių bendrovių akcininkais, pasitraukti iš juridinio asmens yra gerokai lengviau. Tai lemia ir mažesnę tokių normų grupių problemišumą, atitinkamai, šie institutai darbe nagrinėjami nebus.

Nurodytam objektui atskleisti bus pasitelkti toliau išvardinti **tyrimo metodai** ir jais analizuojami **svarbiausi tyrimo šaltiniai**:

Lyginamasis – pačiame darbo pavadinime nurodomas kaip svarbiausias toliau nurodomoje analizėje. Itin didelis dėmesys bus skiriamas ištirti bei palyginti užsienio jurisdikcijose įtvirtintus institutus, reguliuojančius funkciškai panašius santykius kaip ir Lietuvoje priverstinį akcijų pardavimą reglamentuojantis. Brandesnės vakarų teisės sistemos nuėjo ilgesnį kelią vystydamos juridinio asmens dalyvių pasitraukimo iš bendrovės mechanizmus bei tobulindamos su tuo susijusias akcininkų teises bei gynimosi priemones. Atsižvelgiant į tai, privalu analizuoti jų įdirbį ir pasiektus rezultatus, juo labiau, kad pats CK II knygos IX skyrius yra ne kas kita kaip teisinis implantas iš Nyderlandų civilinio kodekso⁵. Neatsitiktinai pastarasis teisės aktas šiame darbe bus analizuojamas giliausiai, vertinant ne tik dabartinę jo redakciją, bet ir paskutinius jos pakeitimus. Bus tiriama ir kita didelę reikšmę Lietuvos privatinės teisės formavimuisi turinti jurisdikcija – Kanados Kvebeko provincija. Būtent šios šalies civilinis kodeksas buvo bene pagrindinis šaltinis semiantis patirties ir rengiant Lietuvos CK⁶. Taip pat bus nagrinėjami: Europos modelinis bendrovių aktas (toliau – „EMCA“), kaip gerąją Europos teisės praktiką ir progresyvias tendencijas perteikiantis lyginamąja analize paremtas

⁴ Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 112-4074.

⁵ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 236.

⁶ DAMBRASUKAITĖ, A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*, 2008, p. 2.

šaltinis, Šiaurės šalių (Danijos, Norvegijos, Švedijos ir Suomijos) teisės aktai, kadangi būtent juose įtvirtinti institutai buvo naudojami kaip pagrindas kuriant EMCA. Taip pat, dėl progresyvumo ir didelės įtakos viso pasaulio teisės formavimuisi, bus analizuojami ir bendrosios teisės tradicijos teisės šaltiniai. Visų pirma – JAV modelinis bendrovių aktas (angl. *Model Business Corporations Act*) (toliau – „MBCA“), kuris pripažįstamas vienu geriausiu savo srities JAV teisės aktu⁷. Taip pat, Jungtinės Karalystės bendrovių įstatymas, kuriame priverstinis akcijų pardavimas turi giliausias tradicijas, nes pradėtas reguliuoti anksčiausiai iš visų Europos šalių⁸. Galiausiai – JAV Niujorko valstijos bendrovių įstatymas, kadangi būtent ši valstija, dėl joje veikiančių ir jos teise besivadovaujančių verslo subjektų, šalyje turi didžiausią ekonominę įtaką⁹. Darbe nebus analizuojami Vokietijos ir Prancūzijos teisės aktai. Nors pastarieji ir laikytini kaip turintys bene didžiausią įtaką kontinentinės teisės formavimuisi, priverstinis akcijų pardavimas juose reguliuojamas ne statutinės teisės, o teismų praktikos ir (arba) juridinio asmens steigimo dokumentų¹⁰. JAV Delavero valstija garsėja joje įsisteigusių juridinių asmenų skaičiumi – joje registruota daugiau nei pusė visų šios šalies atviro tipo listinguojamų bendrovių¹¹. Nepaisant to, šios valstijos statutinė teisė darbe tiriama nebus, kadangi joje nėra įtvirtintas smulkiojo akcininko pasitraukimo iš uždaro tipo bendrovės mechanizmas¹².

Istorinis ir teleologinis metodai reikalingi išnagrinėti darbe tiriamo instituto raidą Lietuvoje ir Nyderlanduose, o taip pat su juo susijusią nacionalinę teismų praktiką, kurios analizei darbe taip pat bus skiriamas ypatingas dėmesys. Be to, šie metodai pasitarnaus siekiant geriau suprasti įstatymų leidėjo motyvus priimant nagrinėjamas teisės aktų dalis bei paaiškinti, kodėl susiduriame su reikšminga šio instituto problematika.

⁷ GORRIS, J.; M., HAMERMESH, L.A.; ir STRINE JR., L. E. Delaware Corporate Law and the Model Business Corporation Act: A Study in Symbiosis [interaktyvus]. *Law and Contemporary Problems*, 2011, p. 107-120 [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol74/iss1/9> >.

⁸ MILIUTIS, F. *Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 21.

⁹ HACKETT, R. *States with the most Fortune 500 companies* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: < <http://fortune.com/2015/06/15/states-most-fortune-500-companies/> >.

¹⁰ MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 205-206.

¹¹ RAGA, S. *Why Are the Majority of U.S. Companies Incorporated in Delaware?* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: < <http://mentalfloss.com/article/76951/why-are-so-many-us-companies-incorporated-delaware> >.

¹² MAHLER, P. *Who Wants to Be a Minority Shareholder of a Delaware Closely-Held Corporation?* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.nybusinessdivorce.com/?s=who+wants+to+be> >.

Kaip ir bet kurio kito tiriamojo darbo tikslams atskleisti, teisės instituto turiniui ir atskirų teisės normų sąveikai išaiškinti, išvadoms ir apibendrinimams pateikti, bus naudojami *sisteminis ir loginis metodai*.

Darbo originalumas pasireiškia koncentracija į autoriaus nuomone labiausiai susirūpinimą keliančias CK II knygos IX skyriaus instituto nuostatas. Atkreiptinas dėmesys ir į nagrinėjamo objekto ir išsikeltų tikslų rėmuose iširtą dviženklį skaičių užsienio jurisdikcijose įtvirtintų priverstinio akcijų pardavimo ir kitų, funkciškai įgyvendinančių tuos pačius tikslus, institutų. Teisės normos tirtos Niujorko valstijos, Kvebeko provincijos, Jungtinės Karalystės, Danijos, Norvegijos, Švedijos, Suomijos, Nyderlandų teisės aktuose, taip pat tarpjurisdikciniuose MBCA ir EMCA. Be to, atliktas išsamus nacionalinių teismų praktikos tyrimas. Instituto efektyvumui nustatyti buvo iširti visi aktualūs LAT, LApT ir VAT teismų sprendimai, su pastarojo bylomis susipažįstant pačiame teismo archyve. Pagaliau, būtina atsižvelgti ir į tai, kad nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigaliojo nauja Nyderlandų civilinio kodekso priverstinio akcijų pardavimo instituto redakcija. Ji buvo iš esmės keista ir pildyta, todėl šiame darbe tiriamas teisinis transplantas Lietuvoje iš dalies neteko savo loginio pagrindo, todėl turi būti iš naujo peržiūrėtas bei įvertintas doktrinoje.

Autoriaus žiniomis, su CK II knygos IX skyriaus institutu susiję klausimai Lietuvos doktrinoje bent iš dalies jau yra analizuoti dr. Linos Mikalonienės monografijoje „*Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*“¹³, dr. Felikso Miliučio daktaro disertacijoje „*Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*“¹⁴, taip pat Justino Stašinsko, Vytauto Želvio ir Justinos Tamašiūnaitės magistriniuose darbuose. Vis tik, iš paminėtų šaltinių, tik pirmajame yra iš dalies aptariama problematika, kuri šiame darbe nagrinėjame detaliau, pasitelkiant daugiau užsienio jurisdikcijų ir nacionalinių teismų sprendimų pavyzdžių. Dr. Felikso Miliučio darbe nagrinėjamas akcijų pardavimas reguliuojamas ne pagal CK, o pagal VPĮ. Justino Stašinsko, Vytauto Želvio ir Justinos Tamašiūnaitės magistro darbuose priverstinio akcijų pardavimo instituto problematika neaptariama arba aptariama siaurai. Iš to, kas išdėstyta, akivaizdu, kad darbo originalumas pasireiškia ir mažai arba, vietomis, iš viso neištirta problematika. Jos atskleidimas ir geresnis supratimas gali pakloti pamatus darnesniai akcininkų teisių gynimui bei visos bendrovių teisės sistemos veikimui, o taip pat pasitarnauti ir investiciniam šalies patrauklumui.

¹³ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015.

¹⁴ MILIUTIS, F. *Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.

1. INSTITUTO APŽVALGA IR REIKŠMĖ

CK II knygos IX skyriuje įtvirtintas priverstinio akcijų pardavimo institutas kartu su pačiu teisės aktu įsigaliojo jau 2001 m. liepos 1 d. ir nuo tada buvo koreguotas tik minimaliai. Jo straipsniuose nuo 2.115 iki 2.123 išdėstomos visos šio proceso įgyvendinimui reikalingos detalės. Pradedama nuo priverstinio akcijų pardavimo, išperkant juridinio asmens dalyvio dalį, kurio veiksmai prieštarauja juridinio asmens tikslams (CK 2.115 str.); toliau apibrėžiamas subjektų ratas, kuriam suteikiama teisė inicijuoti priverstinį akcijų pardavimą (CK 2.116 str.)¹⁵; tuomet reglamentuojami akcijų perleidimo ribojimai (CK 2.117 str.); ekspertų paskyrimas kainos nustatymui (CK 2.118 str.) ir galutinis kainos nustatymas teisme (CK 2.119 str.); priverstinio akcijų pardavimo tvarka be pirmenybės teisės (CK 2.120 str.) ir su ja (CK 2.121 str.); perleistos balsavimo teisės susigrąžinimas egzistuojant CK 2.115 str. nurodytiems pagrindams (CK 2.122 str.); galiausiai, priverstinis akcijų pardavimas dėl negalėjimo naudotis savo teisėmis dėl kito juridinio asmens dalyvio veiksmų, kuomet, skirtingai nuo CK 2.115 str., kito akcininko teisės pažeidęs juridinio asmens dalyvis pats įpareigojamas išpirkti ieškinį pateikusių akcininko dalį (CK 2.123 str.)¹⁶. Tiek dėl pirmojo tiek dėl paskutiniojo instituto straipsnių inicijuoti procesai turi atitikti CK 2.116 – 2.121 straipsniuose nustatytas sąlygas. Dalis kurių šiame darbe bus analizuojamos įvertinant jų galimai neigiamą įtaką rezultatyviam ir operatyviam pažeistų teisių apgynimui.

Priverstinio akcijų pardavimo mechanizmas suteikia bendrojo pobūdžio teises, kurios gali būti pritaikomos tiek mažųjų tiek didžiųjų akcininkų teisėms ginti, o tuo pačiu ir viešajam interesui užtikrinti. Jei CK 2.115 str. labiau pritaikytas didesnę dalį turinčių akcininkų interesams apginti, tai CK 2.123 str. yra akivaizdžiai reikalingesnis smulkiųjų akcininkų interesų apsaugai. Tarp tiek vieniems, tiek kitiems akcininkams skirtų teisinės gynybos priemonių turi būti rastas balansas, kitaip, svarstyklėms nusvirus per daug į vieną pusę, bus pažeisti kitoje esančios šalies interesai¹⁷.

¹⁵ CK 2.116 str. 1 d. nurodoma, kad teisę kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo turi uždarosios akcinės bendrovės akcininkai, ūkinės bendrijos dalyviai, žemės ūkio bendrovės, kooperatinės bendrovės ir mažosios bendrijos nariai, atitinkantys tam tikras įstatyme numatytas sąlygas. Atsižvelgiant į praktinį instituto taikymą, be juridinio asmens, šiame darbe bus naudojama bendrovės sąvoka, reiškianti uždarąją akcinę bendrovę (nebent iš konteksto matytųsi kitaip). Nepaisant to, nustatytos taisyklės ir teiktini pasiūlymai galioja ir kitiems išvardintiems juridiniams asmenims.

¹⁶ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, II knygos IX skyrius.

¹⁷ MILIUTIS, F. *Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 10, 53.

Priverstinio akcijų pardavimo institutas glaudžiai sąveikauja su nuosavybės neliečiamumo principu, kadangi teismas gali įpareigoti priverstinai parduoti teisėtai įgytos nuosavybės dalį – bendrovės išleistus vertybinius popierius. Atsižvelgiant į tai, įstatymu turi būti išdėstomos aiškios sąlygos kada ir kaip nuosavybė gali būti perimta, ir bene svarbiausia, užtikrinta, kad už ją būtų sumokėta teisinga kaina. Tačiau šios sąlygos negali būti pernelyg sudėtingos, mat tokiu atveju procesas pasibaigs dar neprasidėjęs, ieškovui atsisakius veikti dėl per brangaus ir per ilgo teisinio kelio¹⁸. Juolab, kad CK II knygos IX skyriumi ir siekiama apsaugoti ne ką kitą, o tas pačias teises į nuosavybę ir jos suteikiamų teisių įgyvendinimą.

Savo padėtimi nepatenkintas atviro tipo bendrovės akcininkas iš jos gali pasitraukti tiesiog parduodamas savo akcijas. Ši opcija retai prieinama uždaro tipo juridiniuose asmenyse, ypač mažiesiems akcininkams, nes investuotojai nėra linkę įsigyti akcijų paketą, neturintį įtakos bendrovės valdymui¹⁹. Dar daugiau, kadangi didieji akcininkai ir taip savo rankose laiko bendrovės valdymą, jų padėtis iš esmės nepasikeistų net ir išpirkus mažąjį akcininką. Todėl, net jei padėtį bendrovėje kontroliuojantys akcininkai ir sutinka išpirkti smulkiųjų akcininkų dalį bendrovėje, už ją pasiūloma kaina dažnai būna reikšmingai mažesnė negu esanti rinkoje, taigi šie juridinio asmens dalyviai atsiduria nepavydėtinoje situacijoje²⁰. Tinkamas pasitraukimo iš juridinio asmens reglamentavimas gali sumažinti ir derybinių pozicijų dėl akcijų kainos nelygybę, kadangi smulkusis akcininkas taip pat turėtų opciją pareikalauti jo akcijas išpirkti priverstinai²¹.

Pažymėtina ir tai, kad mažumos akcininkai dažnai neturi galimybių tinkamai įgyvendinti savo teisių ir dalyvauti bendrovės valdyme. Taip nutinka dėl informacijos asimetrijos, didelio skaičiaus akcininkų turinčių po menką kiekį akcijų egzistavimo, reikšmingai apsunkinančio bendrą sprendimų priėmimą ir kitų priežasčių. Maža to, nedidelės kapitalo dalies turėjimas dažnai yra lydimas ir motyvacijos stokos. Su aktyviais veiksmais, skirtais pakreipti bendrovės valdymą geresne linkme, susiję kaštai šiems akcininkams dažnai gerokai viršys asmeninę jais pasiekiamą naudą. Situacija tik sudėtingėja, kai juridiniame asmenyje jau yra įsitvirtinęs kontrolinį akcijų paketą turintis

¹⁸ MILIUTIS, F. *Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (OIS). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014. p. 54-55.

¹⁹ FERRARINI, G., *et al. Reforming Company and Takeover Law in Europe*. New York: Oxford University Press Inc., 2004, p. 756.

²⁰ SHAPIRO, L. L. *Involuntary Dissolution of Close Corporations for Mistreatment of Minority Shareholders* [interaktyvus]. 1982, p. 4-5 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: < http://openscholarship.wustl.edu/law_lawreview/vol60/iss3/6 >.

²¹ ANDERSSON, J. B. *Minority Shareholder Protection in SMEs: A Question of Information Ex Post and Bargaining Power Ex Ante?* [interaktyvus]. *Nordic & European Company Law Working Paper*, No. 10-06, 2010, p. 18 [žiūrėta 2017 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: < <https://ssrn.com/abstract=1716828> >.

akcininkas, o dar blogiau, jei pastarasis šia padėtimi piktybiškai naudojasi blogindamas likusių dalyvių situaciją. Akivaizdu, kad tokioje bendrovėje mažumos akcijų paketo likvidumas bus minimalus²².

Kai bandymai normalizuoti santykius tarp bendrovės akcininkų nesuteikia laukiamo rezultato, vienintelis realus būdas apginti savo pažeistas teises tampa teisės institutai, reglamentuojantys priverstinį pasitraukimą iš juridinio asmens. Teisės doktrinoje pabrėžiama, kad smulkiųjų akcininkų teisių apsauga negali būti tik regimoji. Neužtenka teisės aktuose įtvirtinti atitinkamų normų. Privalu užtikrinti, kad jos būtų efektyvios praktikoje, antraip nebus pasiektas teigiamas efektas – dinamiška ir auganti akcijų rinka²³, gebanti konkuruoti ir pritraukti užsienio investuotojus bei skatinti investavimą jos viduje²⁴.

Svarbu pažymėti, kad šio darbo rengimo metu Vyriausybės įpareigota Ūkio ministerija su suinteresuotomis institucijomis derino Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo (toliau – „ABĮ“) pakeitimus. Jais, atsižvelgiant į Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijas, bus siūloma gerinti mažųjų akcininkų padėtį, jiems suteikiant papildomas garantijas. Be kita ko, šiais pakeitimais siūloma suteikti teisę ir vieną akciją turinčiam akcininkui gauti visą informaciją apie bendrovę. Taip pat siekiama, kad akcininkas ar jų grupė, įgiję 95 procentus visų bendrovės²⁵ akcijų, turėtų teisę priverstinai išpirkti likusių akcininkų dalį bendrovėje²⁶. Taip didysis akcininkas galėtų įgyti pilną kontrolę, kuri palengvina tiek kasdienį bendrovės valdymą, tiek jos akcijų pardavimą. Be to, tam tikrais atvejais mažųjų akcininkų teisių užtikrinimas bendrovei gali tapti dar ir neproporcingai brangus²⁷. Norima įtvirtinti ir pastarajai veidrodinę normą. Pagal ją, smulkusis akcininkas galėtų reikalauti, kad juridinio asmens dalyvis, įgijęs 95 procentus visų bendrovės akcijų, priverstinai

²² MILIUTIS, F. *Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014, p. 55.

²³ GUILLÉN, M. F.; ir CAPRON, L. *The Value of Protecting Minority Shareholders in the Market* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2017 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: < <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/the-value-of-protecting-minority-shareholders-in-the-market/> >.

²⁴ TIMMERMAN, L.; ir DOORMAN, A. Rights of Minority Shareholders in the Netherlands [interaktyvus]. *Electronic Journal Of Comparative Law*, Vol. 6.4, 2002, [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.ejcl.org/64/art64-12.html> >.

²⁵ Sąvoka bendrovė ABĮ apima tiek akcinę bendrovę uždaryją akcine bendrovę. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 64-1914. 1 str. 1 d.

²⁶ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 4, 16, 161, 18, 19, 20, 21, 25, 261, 31, 32, 33, 34, 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 162, 371 ir 471 straipsniais įstatymo projektas. *Lietuvos Respublikos ūkio ministerija*. 2016. Nr. 16-13680.

²⁷ FRUZEROVA, O. Privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas – instituto esmė ir kai kurie probleminiai aspektai. *Teisė*, 2014, p. 101-125.

išpirktų besikreipiančiojo dalį²⁸. Tokio smulkiųjų akcininkų apsaugos mechanizmo svarba pabrėžiama ir doktrinoje. Joje teigiama, kad įgijęs didžiąją dalį juridinio asmens akcijų jos dalyvis gali pradėti piktnaudžiauti savo įtaka. Situacija tampa dar sudėtingesnė, kai akcijas įgijusio asmens dalis bendrovėje tampa itin didelė, kadangi kai kuriose šalyse mažieji akcininkai savo teises apginti gali tik tada, kai jų turima įstatinio kapitalo dalis siekia tam tikrą įstatymo nustatytą ribą²⁹. Su šia problematika susiję klausimai kaip tik ir bus nuodugniai tiriami vienoje iš šio darbo dalių. Tuo tarpu aptariamai ABI pakeitimai yra viena iš nedaugelio iniciatyvų, kuria bandoma įstatyminiu lygiu efektyviau sureguliuoti akcininkų teises bendrovėse ir tarpusavyje. Nors pati ji ir yra sveikintina, šie pasiūlymai negali iš esmės išspręsti vienos didžiausių problemų CK II knygoje.

Kuriant mūsų CK daugelis jo institutų buvo perimti iš užsienio jurisdikcijų. Ne išimtis ir su priverstiniu akcijų pardavimu, kuris Lietuvoje atsirado kaip teisinis transplantas iš Nyderlandų civilinio kodekso³⁰. Tačiau istoriškai į akcininkų teisių apsaugą Nyderlandų teisės aktuose buvo menkai kreipiamas dėmesys, smulkiųjų akcininkų teisės buvo ribojamos bijant pakenkti bendrovės sprendimų priėmimo procesui. Atitinkamai, daugiau galių buvo priskiriama bendrovių valdymo organams, o teisės normų sistema susijusi su pastarųjų teisėmis ir pareigomis reguliuota kur kas išsamiau³¹. Todėl nenuostabu, kad šiandien turime tirti CK II knygos IX skyriaus normų mūsų teisės sistemoje problematiką.

²⁸ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 4, 16, 161, 18, 19, 20, 21, 25, 261, 31, 32, 33, 34, 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 162, 371 ir 471 straipsniais įstatymo projektas. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. 2016. Nr. 16-13680.

²⁹ FERRARINI, G., *et al. Reforming Company and Takeover Law in Europe*. New York: Oxford University Press Inc., 2004, p. 756.

³⁰ MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 236.

³¹ TIMMERMAN, L.; ir DOORMAN, A. Rights of Minority Shareholders in the Netherlands [interaktyvus]. *Electronic Journal Of Comparative Law*, Vol. 6.4, 2002, [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.ejcl.org/64/art64-12.html> >.

2. TEISMŲ PRAKTIKA LIETUVOJE

2.1. Apžvalga

Siekiant visapusiškai atskleisti kokios kliūtys trukdo efektyviai veikti Lietuvoje priverstinį akcijų pardavimą reguliuojančiam institutui, išnagrinėta visa aktuali LAT, LApT ir VAT teismų praktika dėl CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. taikymo³². Ši užduotis darbo rengimo metu galėjo būti įgyvendinta ir dėl to, kad CK II knygos IX skyriaus instituto problematika teismuose buvo nagrinėjama pakankamai retai.

2003 m. – 2017 m laikotarpiu nustatyta šešiolika akcininkų ginčų dėl priverstinio akcijų pardavimo. Iš jų trys pasibaigė pirmosios instancijos teisme Vilniuje, septyniuose galutinė nutartis priimta apeliacinėje instancijoje, šeši pasiekė kasacinę instanciją ir tik du buvo nutraukti sudarius taikos sutartį arba atsiėmus ieškinį. Penkiose bylose ieškinys paduotas pagal CK 2.123 str., siekiant iš bendrovės pasitraukti akcininkams, kurių teisės buvo pažeistos. Vienuolikoje bylų ieškinys inicijuotas pagal CK 2.115 str., siekiant pašalinti prieš bendrovės tikslus veikiančią jos dalyvį.

Statistikoje atspindėta teismų praktika, glaustai apibūdinant kiekvieną situaciją individualiai ir identifikuojant svarbiausius jų momentus, pateikiama tolimesniuose skyriuose. Dėl teismų sprendimų turinio įvairovės, jų dalinio susistemavimo kriterijumi šiame darbe pasirinkta galutinė ginčą nagrinėjusio teismo instancija.

2.2. Bylos Vilniaus apygardos teisme

CK 2.115 str. 2 d. ir 2.123 str. 1 d. nurodoma, kad visi ginčai, kylantys dėl priverstinio akcijų pardavimo, pirmąją instanciją nagrinėjami apygardos teismuose. Šiame skyriuje pateikiami procesai prasidėję Vilniaus apygardos teisme ir, autoriaus žiniomis, nenukeliavę iki apeliacinės instancijos.

Archyve saugomos VAT medžiagos tyrimas atskleisti analizuojamo instituto problematiką, deja, padeda nedaug. Šio teismo sudarytame bylų sąrašė buvo nurodytos devynios bylos, kuriose pasisakoma dėl priverstinio akcijų pardavimo. Dvi iš jų (dėl UAB „Lavysas“ ir UAB „Kriptonika“ akcijų) pasiekė kasacinės instancijos teismą, dvi (dėl UAB „SORTOKLIS“ akcijų ir VšĮ „Vilniaus verslo teisės akademija“ dalies) –

³² LAT ir LApT teismų praktika buvo identifikuota elektroninių paieškų pagalba, su didžiąja dalimi VAT nagrinėtų bylų susipažinta pateikus prašymą ir gavus prieigą prie teismo archyvo.

apeliacinės, todėl jos bus analizuojamos kituose šio darbo dalies skyriuose. Likusios penkios aptariamos šiame.

Ginče tarp UAB „Jubera“ akcininkų, turinčių po 50 proc. akcijų, ieškovė reikalavo parduoti jai atsakovės turimas akcijas, tačiau teismas šį reikalavimą atmetė ir ieškinio netenkino. Tokia nutartis buvo grindžiamas aplinkybe, kad kitoje byloje jau buvo priimtas sprendimas dėl bendrovės veiklos pripažinimo pasibaigusia ir jos išregistravimo. Taigi, atsižvelgiant į šias aplinkybes, priverstinis akcijų pardavimas neteko prasmės³³.

Taip pat CK 2.115 str. pagrindu buvo pareikšti reikalavimai ir byloje dėl Lietuvos ir Kazachstano UAB „Kazameta“ valdymo. Ieškinys buvo grindžiamas tuo, kad atsakovų balsais į direktoriaus pareigas priimtas asmuo yra nekompetentingas eiti bendrovės vadovo pareigas. Nuo jo veiklos pradžios, per trumpą laikotarpį, juridinis asmuo patyrė didelių nuostolių. Ieškovas taip pat nurodė, kad buvo parduodama įranga – metalo pjovimo ir kirpimo staklės, kurios būtinos bendrovės veiklai, išnuomos jos patalpos, atlikti kiti veiklos tikslams prieštaraujantys veiksmai. Pareikšti reikalavimai ir nurodytos aplinkybės buvo vertos bylos dėl priverstinio akcijų pardavimo nagrinėjimo iš esmės. Vis tik, šio darbo tyrimo nenaudai, ieškinys buvo atsiimtas Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso (toliau – „CPK“) 139 str. pagrindu³⁴, todėl teismas naudingų išvalgų šiame procese nepateikė³⁵.

Tas pats pasakytina ir apie likusias iš archyvo gautas VAT bylas. Jose iš esmės buvo nagrinėjami kiti klausimai – dėl žalos atlyginimo, skolos ir nuostolių priteisimo. Priverstinis akcijų pardavimas šiose bylose buvo aktualus tik teisingumo taisyklėms iliustruoti, nurodant kaip pavyzdį, kad dėl šio instituto reikalavimus būtina pareikšti apygardos teismuose³⁶.

Pirmosios instancijos teismo poziciją darbe nagrinėjamu klausimu šiek tiek daugiau atskleisti padeda viešos teismų sprendimų paieškos pagalba rasta ir toliau aptariama VAT nutartis. Byloje dėl UAB „Vilta“ akcijų pardavimo teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į mažiesiems akcininkams prieinamus teisių gynimo būdus ir būtinybę atrasti balansą tarp smulkiųjų ir didžiųjų akcininkų interesų: „*Be to, mažųjų (smulkiųjų) akcininkų teisių*

³³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2013 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje M. V. v. L. K., Nr. 2-616-450/2013.

³⁴ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

³⁵ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Z. M. v. S. A., A. P., Nr. 2-1500-450/2009.

³⁶ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „INFORMO“ v. UAB „SV Statyba“, Nr. 2-6189-302/2013,

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2012 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje E. V. v. V. D., Nr. 2-5014-881/2012,

Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2012 m. vasario 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Saginda“ v. OU „Ventur Vir“, Nr. 2-6487-653/2012.

apsauga yra numatyta ir LR CK normose – atitinkamą akcijų skaičių turintys akcininkai gali reikalauti juridinio asmens veiklos tyrimo (LR CK antrosios knygos X skyrius) ar priverstinio akcijų pardavimo dėl negalėjimo tinkamai įgyvendinti teises (LR CK 2.123 str.). Daroma išvada, kad akcininkas, taip pat ir turintis nelabai žymių akcijų dalį, turi visą spektrą įstatymuose numatytų savo teisių gynimo būdų, tačiau negali reikalauti bendrovės valdyme teisių daugiau, nei jam suteikia turimas akcijų skaičius. Priešingu atveju būtų pažeidžiamos stambiųjų akcininkų teisės. Todėl teisingumo, protingumo ir sąžiningumo kriterijai, kurie vienodai liečia visus civilinių teisinių santykių dalyvius, negali būti taikomi pažeidžiant proporcingumo principą³⁷.

Iš VAT sprendimų atlikti gilesnes įžvalgas dėl priverstinio akcijų pardavimo sudėtinga, todėl toliau analizuojama aukštesnių instancijų teismų praktika.

2.3. Bylos Lietuvos apeliaciniame teisme

Toliau aptariama LAPT praktika. Viena iš klasikinių situacijų akcininkų ginčui kilti susidaro tada, kai juridinio asmens dalyviai nesutaria dėl gauto pelno paskirstymo. Visuotinio akcininkų susirinkimo sprendimas paskirstyti pelną neskiriant jo dalies dividendams gali būti priimtas nesąžiningai, pavyzdžiui, kontroliuojančiam akcininkui bendrovės sukauptas lėšas per neadekvačiai padidintus atlyginimus išmokant sau, kaip bendrovės valdymo organui. Kita vertus, toks sprendimas gali būti pagrįstai motyvuojamas siekiu investuoti į bendrovės veiklą³⁸. Panaši situacija susiklostė ginče, kilusiame dėl UAB „Rymonta“ gauto pelno paskirstymo. Ieškovas, turėdamas 4,9 procento bendrovės akcijų, kreipėsi dėl priverstinio jo akcijų pardavimo, nuroydamas, kad jo teisės buvo pažeistos juridiniam asmeniui nusprendus pelną naudoti veiklos plėtojimui, o ne dividendų išmokėjimui. Tačiau šis reikalavimas nebuvo tenkinamas, nurodant, kad dividendų nemokėjimas, nors ir trunkantis net 13 metų, esant pateisinančioms priežastims, nėra pagrindas nustatyti, kad pažeidžiamos akcininkų teisės³⁹.

Priverstinis akcijų pardavimas yra bene vienintelis sprendimas teisinės aklavietės (angl. *deadlock*) problemai išspręsti, kuri ir susiklostė dviem UAB „SORTOKLIS“ dalyviams turint po 50 procentų akcijų. Procese, inicijuotame pagal CK 2.115 str., tiek

³⁷ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. UAB „Vilta“, V. O., V. V., D. V., L. S., Nr. 2A-383-186/2008.

³⁸ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 210, 216, 220, 233-234.

³⁹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje A.B. v. G.K., Nr. 2A-1355/2014.

VAT, tiek LApT tenkino ieškovo reikalavimus, kurie buvo grindžiami pakankami drastišku atsakovo elgesiu. Pastarasis, būdamas dar ir bendrovės vienasmeniu valdymo organu, perkėlinėjo verslą į kita juridinį asmenį, kuriam pats ir vadovavo. Buvo ne tik sudarinėjamos sutartys su ilgalaikiais UAB „SORTOKKLIS“ klientais, bet ir perleistas taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimas, turintis esminę reikšmę bendrovės tikslų įgyvendinimui⁴⁰.

Ginče dėl UAB „Forbis“ akcijų taip pat dalyvavo šalys, turinčios po lygiai bendrovės akcijų. Reikalavimai šioje byloje buvo pareikšti pagal abu priverstinį jų pardavimą reguliuojančius straipsnius. Ieškovas įrodinėjo egzistuojant pagrindams taikyti CK 2.123 str. ir siekė, kad jo akcijos būtų išpirtos atsakovo, tuo tarpu atsakovas pateikė priešieškinį pagal CK 2.115 str. Taip susiklostė situacija, kada ieškovas reikalavo, kad atsakovas nupirktų jo turimas akcijas, atsakovas tame pačiame procese reikalavo, kad ieškovas šias akcijas jam parduotų. Pagrindinis klausimas nagrinėtas šiame procese buvo dėl laikinųjų apsaugos priemonių. VAT jas pritaikė, tačiau LApT nesutiko su jų būtinybe, kadangi atsakovas pats išreiškė norą išpirkti ieškovo dalį juridiniame asmenyje, dar daugiau, sutiko už ją sumokėti ieškovui palankiausia ekspertų nustatytą akcijų kainą⁴¹.

Su reikalavimų užtikrinimu susijęs klausimas buvo nagrinėjamas ir UAB „Senojo bokšto“ klinika akcininkų ginče, kuriame ieškovas reikalavo atsakovų priverstinai parduoti jų turimas 44 akcijas. Pirmosios instancijos teismas ieškinį tenkino ir pavedė ekspertams nustatyti šių akcijų kainą. Kadangi ekspertai pateikė skirtingus vertinimus, buvo daroma pakartotinė ekspertizė. Byloje įdomu buvo tai, kad nors ieškovas ir inicijavo priverstinio akcijų pardavimo procesą, atsakovai siekė pritaikyti laikinąsias apsaugos priemones iš bylos kiliančių prievolių užtikrinimu. Pastarųjų teigimu, nors galutinė akcijų kaina dar nebuvo tiksliai nustatyta, ji bet koku atveju bus didelė, todėl būsimam apmokėjimo už akcijas įvykdymui būtina taikyti turto areštą. Pirmosios instancijos teismas tokį reikalavimą atmetė, kadangi atsakovai teismui nebuvo pareiškę savarankiškų materialinių reikalavimų. LApT su tokia argumentacija nesutiko teigdamas, kad tam tikrais atvejais užtikrinimo priemonės gali būti pritaikytos ir pačiam ieškovui, tačiau šioje situacijoje jų būtinumo neįžvelgė⁴².

Kaip ir UAB „Forbis“ byloje, tiek CK 2.115 str., tiek CK 2.123 str. taip pat buvo pasitelkti ginče kilusiame tarp UAB „Salinta“ akcininkų, tačiau joje ieškovai siekė akcijas

⁴⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje D. A. v. V. V., Nr. 2A-1127/2014.

⁴¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2015 m. sausio 15 d. nutartis civilinėje byloje A. A. v. A.Z. ir M. Z., Nr. 2-44-370/2015.

⁴² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Z. L. v. V. S. ir I. S., Nr. 2-1181/2012.

parduoti, o atsakovas išpirkti. Pirmųjų pozicija buvo grindžiama tuo, kad atsakovas be pagrindo siekia bendrovės likvidavimo, nuolatos inicijuoja bendrovės veiklos tyrimus, dėl kurių pradėtas net Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos tyrimas, kenkiantis bendrovės reputacijai. Taip pat nurodyta, jog atsakovas balsavo prieš banko suteiktos ir bendrovei naudingos kredito sutarties pratęsimą ir kitaip trukdo įgyvendinti juridinio asmens tikslus. Tuo tarpu atsakovas nurodė, kad dėl ieškovų veiksmų negali įgyvendinti savo teisių. Jų paskirtas vadovas yra nekompetentingas savo pareigoms atlikti, atsakovo akcijos kiekvieną dieną praranda savo vertę, jam nėra išmokami dividendai. Abi ginčo šalys tiksliai dėstė argumentus reikalingus jų pozicijas atstovaujantiems straipsniams pagrįsti, tačiau pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ieškovų pusę pripažino kaip geriau paremtą įrodymais⁴³.

Pasitaiko ir mažiau sėkmingų ieškinio argumentavimo pavyzdžių. Ginče dėl UAB „Plusta“ akcijų LApT išaiškino CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. įtvirtintų pagrindų procesams inicijuoti skirtumus. Šis poreikis iškilo po to, kai pirmosios instancijos teismas patenkino ieškinį, kuriuo ieškovai reikalavo priverstinai parduoti jiems atsakovų akcijas. Šiaulių apygardos teismo nutartis turėjo būti peržiūrima dėl to, kad ieškovai taikė ne CK 2.115 str., o CK 2.123 str. nustatytus pagrindus, įrodinėdami, kad negali įgyvendinti savo teisių dėl neteisėtų atsakovo veiksmų. Apeliacinėje instancijoje ji buvo panaikinta dėl neteisingo materialinės teisės taikymo, o ieškinys atmestas. LApT nurodė, jog: *„Pirmosios instancijos teismas, aiškindamas CK 2.115 straipsnio 1 dalį, nurodė, kad priverstinis akcijų pardavimas pagal šią normą gali būti vykdomas nustačius tokias aplinkybes – 1) akcininkas, kuris kreipėsi į teismą, negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teisių dėl kito uždarnosios akcinės bendrovės akcininko neteisėtų veiksmų; 2) negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis. Toks CK 2.115 straipsnio 1 dalies aiškinimas yra neteisingas. CK 2.115 straipsnio <...> sąlygos yra: 1) akcijos išperkamos iš akcininko, kurio veiksmai prieštarauja uždarnosios akcinės bendrovės veiklos tikslams; 2) negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis“⁴⁴.*

Byla, išsiskirianti iš kitų šiame darbe tirtų, buvo nagrinėta dėl priverstinio VŠĮ „Vilniaus verslo teisės akademija“ dalių pardavimo. Ieškovas kreipėsi į teismą prašydamas pripažinti atsakovą neteisėtai įsteigtu ir priverstinai parduoti jo dalininkų dalis. Situacija įdomi keliais pjūviais. Visų pirma, atsakovu procese pagal CK 2.115 str.

⁴³ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje B. A. ir A. S. v. G. J., Nr. e2A-52-196/2017.

⁴⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 15 d. sprendimas civilinėje byloje R. P. ir L. P v. E. S. ir D. S., Nr. 2A-415/2009.

patrauktas pats juridinis asmuo, o ne prieš jo tikslus veikiantis juridinio asmens dalyvis. Toliau, ginčo objektas buvo ne uždarnosios akcinės bendrovės akcijos, kaip nutinka daugumoje ginčų inicijuojamų remiantis CK II knygos IX skyriaus normomis. Tiek pirmosios, tiek apeliacinės instancijos teismai, sisteminiu būdu aiškindami priverstinio akcijų pardavimo normas, konstatavo, jog: „Priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas sukurtas tam, kad būtų galima teismo sprendimu pakeisti juridinio asmens dalyvių, kurių veiksmai rodo, kad jų tikrasis tikslas yra kitas, o ne privačių interesų per juridinį asmenį tenkinimas. Viešieji juridiniai asmenys steigiami nesiekiančių naudoti sau asmenų ir jų tikslas yra tenkinti viešuosius interesus. <...> Todėl viešiesiems juridiniams asmenims netaikomas priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo institutas, nes jų dalyviai neturi reikšmingų juridinio asmens atžvilgiu turtinių teisių, yra juridinio asmens nariai, o narystė negali būti perleidžiama ar parduodama kitam asmeniui“⁴⁵.

Įdomi detalė dėl atsakovo šioje byloje yra ta, kad 2012 m. sausio 31 d. jis buvo pertvarkytas, pervadintas ir dabar žinomas kaip „KAZIMIERO SIMONAVIČIAUS UNIVERSITETAS“, UAB⁴⁶. Praktikoje tai reiškia, kad priverstinis akcijų pardavimas dabar jau galėtų būti inicijuojamas, kadangi jo objektas būtų uždarnosios akcinės bendrovės akcijos, taigi atitiktų CK 2.116 str. 1 d. 1 p.

2.4. Bylos Lietuvos Aukščiausiam Teismui

Galiausiai bus analizuojamos situacijos, kuriose ginčo šalys savo pozicijas gynė visose trijose teismo instancijose. Į su CK II knygos IX skyriumi susijusią problematiką teisminės valdžios dėmesys buvo atkreiptas jau 2004 m. Tuomet, LAT konsultacijoje, buvo pasisakyta dėl CK 2.116 str. nustatytos 1/3 dalies akcijų, dalių ar pajų reikalavimo procesui inicijuoti bei pasekmių už šios sąlygos nesilaikymą: „Paduodant ieškinio pareiškimą dėl priverstinio akcijų (dalių, pajų) pardavimo, prie pareiškimo turi būti pridėti įrodymai, patvirtinantys, <...> kad šio juridinio asmens dalyvio turimų akcijų (dalių, pajų) kiekis sudaro ne mažiau kaip 1/3 dalį įstatinio kapitalo ar kito analogiško atitinkamos teisinės formos juridinio asmens turto.“ Konsultacijoje nurodoma, kad jei ieškinys neatitinka šių reikalavimų, turi būti atsisakyta jį priimti CPK 137 str. 2 d. 1 p.

⁴⁵ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje R. S. v. VŠĮ Vilniaus verslo teisės akademija, Nr. 2-40/2007.

⁴⁶ Lietuvos įmonių katalogas Rekvizitai.lt [interaktyvi duomenų bazė] [žiūrėta 2017 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą: < http://rekvizitai.vz.lt/imone/kazimiero_simonaviciaus_universitetas/juridinis-asmuo/ >.

pagrindu, o jei procesas vis dėlto buvo pradėtas, teismas tokią bylą turi nutraukti CPK 293 str. 1 p. pagrindu⁴⁷.

Dėl LAT konsultacijoje nagrinėtos sąlygos galėjo nesirūpinti UAB „Preskonita“ akcininkai. Bendrovėje, kaip ir jau aptartais UAB „Jubera“, UAB „SORTOKLIS“ ir UAB „Forbis“ atvejais, susidarė teisinė aklavietė, o tai paprastai reiškia, kad akcininkams priklauso po 1/2 dalies įstatiniame kapitale. Ieškovas šiai situacijai išspręsti pasitelkė CK 2.115 str. Visos trys teismų instancijos kaip prieštaraujančius juridinio asmens veiklos tikslams laikė atsakovo veiksmus, šiam penkis kartus atsisakius tvirtinti finansinių ataskaitų rinkinį, taip pat reikalaujant dividendų išmokėjimo, kuris būtų lėmęs bendrovės nemokumą⁴⁸. Juridinis asmuo neturėjo laisvų lėšų dividendams, turėjo sunkumų atsiskaitant su kreditoriumi, todėl dividendų išmokėjimas galėjo sukelti jo nemokumą⁴⁹. Dar daugiau, UAB „Preskonita“ buvo suteiktas neįgaliųjų socialinės įmonės statusas, tad ji turėjo pareigą įdarbinti neįgaliuosius. Tuo tarpu bendrovei svarbių sprendimų priėmimo blokavimas kėlė grėsmę prarasti finansavimą iš ES fondų. Dėl šios priežasties atsakovo veiksmai buvo pripažinti ne tik kaip prieštaraujantys paties juridinio asmens tikslams, bet, atsižvelgiant į jo socialinę reikšmę – ir viešajam interesui⁵⁰.

Kitoje situacijoje, taip pat 50 procentų bendrovės akcijų valdęs akcininkas siekė nugincyti likusią dalį bendrovėje (pavadinimas nutartyje neskelbiamas) vertybinių popierių turėjusio buvusio juridinio asmens dalyvio dovanojimo sutartis. Jomis pastarasis visas savo akcijas lygiomis dalimis padovanojo dviem tretiesiems asmenims. Taip pat, ieškovas siekė įpareigoti atsakovą priverstinai parduoti šias akcijas jam. LAT nurodė, jog įstatymų leidėjas priverstinę akcijų pardavimą laiko *ultima ratio* priemone, kuri skirta išskirtinai akcininkų konfliktui spręsti, o ne sudaryti galimybę akcininkams teismo keliu periminti kitiems priklausančias akcijas. Byloje kasacinės instancijos teismas sutiko su LAPT pozicija, kad teisinės aklavietės šioje situacijoje neliko, kadangi atsakovas savanoriškai pasitraukė iš juridinio asmens⁵¹.

Byla dėl UAB „Vilties vaistinė“ akcijų išpirkimo iš visų kitų aptartų išsiskiria bendraieškovių skaičiumi – jų net vienuolika. Šiame ginče jo iniciatoriai reikalavo įpareigoti atsakovą parduoti (CK 2.115 str.), o atsakovas pateikė priešiškinį įpareigoti

⁴⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2004 m. gegužės 20 d. konsultacija, Nr. A3-106, kat. 119; 20.1.

⁴⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013, kat. 27.10 (S).

⁴⁹ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 231.

⁵⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013, kat. 27.10 (S).

⁵¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje A. J. v. S. R., S. L., A. Z, Nr. 3K-3-155, kat. 44.8; 50.10; 114.11 (S).

ieškovus išpirkti jo akcijas (CK 2.123 str.). Nagrinėjamu atveju, nors šalių reikalavimai ir buvo tapatūs, tačiau ginčas iki pat kasacinės instancijos teismo keliavo dėl su priešieškiniu priėmimu ir žyminio mokesčio už jį apmokėjimu susijusių klausimų⁵². Galiausiai procesas buvo užbaigtas taikos sutartimi, šalims jau ir taip aiškiai išreiškusioms valią dėl akcijų pirkimo-pardavimo, susitarus ir dėl kitų jų perėmimo sąlygų⁵³.

Kita unikali situacija susiklostė procese dėl UAB „Ashburn International“ kontrolės, akcininkams UAB „Kriptonika“ ir UAB „Penki kontinentai“ skirtinguose procesuose pateikus ieškinius vienas kitam pagal CK 2.115 str. Byloje dėl pirmojo akcininko reikalavimo parduoti jam bendrovės akcijas, pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai atsisakė priimti ieškinį. Toks sprendimas buvo motyvuojamas CK 2.116 str. 4 d., nurodant, kad ieškovas neturi teisės kreiptis į teismą, nes dėl pačios UAB „Kriptonika“ akcijų priverstinio pardavimo teisme jau yra nagrinėjamas jos akcininkų ginčas⁵⁴.

Ši faktinė situacija iš tiesų buvo susiklosčiusi, kadangi vienas iš dviejų minėtos bendrovės akcininkų, turinčių po 1/2 dalies įstatiniame kapitale, inicijavo priverstinį akcijų pardavimą pagal tą patį CK 2.115 str. Tuo pačiu metu vykęs procesas dėl UAB „Kriptonika“ kontrolės taip pat buvo nagrinėtas visose trijose teismo instancijose. Visos jos patenkino ieškovo reikalavimus. Teismai nustatė, kad atsakovas nepagrįstai užsakinėjo ir jo nurodymu buvo vykdomi sutartyje nenumatyti statybos ir kiti darbai, kurie didino bendrovės skolą. Konstatuota, kad atsakovas taip pat siekė nustatyti turto administravimą, kuris faktiškai perimtų visą bendrovės valdymą, pasamdė saugos tarnybą, kuri ieškovui ir bendrovės vadovui trukdė patekti į bendrovės teritoriją ir t. t. Taip, be kita ko, pažeidė CK 2.87 str. 1-2 d. nustatytas akcininko, kaip juridinio asmens organo, pareigas. Visa tai lėmė, jog egzistavo akivaizdus pagrindas, vadovaujantis CK 2.115 str., priverstinai išpirkti šio juridinio asmens dalyvio akcijas⁵⁵.

Grįžtant prie UAB „Ashburn International“ bylos, LAT išaiškino CK 2.116 str. 4 d. turinį: „*ieškovas negalėtų kreiptis į teismą dėl priverstinio akcijų pardavimo, jeigu dėl jo*

⁵² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje O. A., G. D. A., E. G., A. L., A. L., V. L., V. T., A. Š., J. T., R. V. ir A. Š. v. J. K., Nr. 3K-3-94/2011, kat. 93.2.4; 99.1.1; 99.11 (S).

⁵³ Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2011 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje O. A., G. D. A., E. G., A. L., A. L., V. L., V. T., A. Š., J. T., R. V. ir A. Š. v. J. K., Nr. 2-710-390/2011.

⁵⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“, Nr. 3K-3-258/2008, kat. 27.10; 106.7.1 (S).

⁵⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penkių kontinentų bankinės technologijos“, Nr. 3K-3-483/2007, kat. 27.10; 114.11.

paties būtų nustatytas prejudicinis faktas, jog ieškovas, kaip kitos uždarnosios akcinės bendrovės akcininkas, veikė priešingai tos bendrovės veiklos tikslams ir kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis, ir dėl to yra pradėta bei neužbaigta ieškovo turimų bendrovės akcijų priverstinio perdavimo procedūra“. Tačiau nagrinėjamame procese tokių aplinkybių nebuvo. UAB „Kriptonika“ kaip kito juridinio asmens dalyvio neteisėti veiksmai nebuvo nustatyti, o ginčas vyko tarp pačios UAB „Kriptonika“ akcininkų. Todėl, nesant pagrindų varžančių ieškovo teisę pareikšti reikalavimus dėl priverstinio akcijų pardavimo teisme, LAT panaikino prieš tai priimtus sprendimus ir įpareigojo UAB „Kriptonika“ ieškinio priėmimo klausimą spręsti iš naujo⁵⁶.

Toliau pateikiamas šio darbo autoriaus vienintelis toks aptiktas akcininkų ginčas, kurio metu priimti net penki sprendimai ir apsisuko beveik du pilni teismo instancijų, nuo pirmosios iki kasacinės, ratai. Dėl UAB „Lavysas“ akcijų pardavimo susivienijusi ir pakankamą akcijų dalį kartu surinkusi ieškovų grupė visose trijose teismų instancijose sugebėjo įrodyti egzistuojant pagrindą priverstinai išpirkti jų akcijas. Teismai konstatavo, jog didžiąją dalį akcijų turintis atsakovas savo balsais lėmė bendrovės valdymo organo kandidatūrą ir per jį atstovavo savo interesus bendrovėje, taigi veikė priešingai juridinio asmens tikslams. Toks elgesys mažiesiems akcininkams neleido tikėtis, kad ateityje bendrovė veiks siekdama savo, o ne didžiojo akcininko tikslų įgyvendinimo. Tokiu būdu buvo patenkintos CK 2.123 str. sąlygos, o atsakovas įpareigotas išpirkti ieškovų akcijas⁵⁷ už jas sumokant jau kitame proceso etape teismo nustatytą kainą.

Bylinėjimasis tarp UAB „Lavysas“ dalyvių tęsėsi ir šioje priverstinio akcijų pardavimo stadijoje. Po LAT sprendimo, įpareigojančio išpirkti ieškovų akcijas, VAT, vadovaudamasis CK 2.118 str., paskyrė ekspertus jų kainai nustatyti. Pastarieji dėl akcijų kainos nesutarė ir pateikė skirtingas ataskaitas, todėl teismas turėjo pats atidžiai įvertinti ir galutinai nustatyti šių vertybinių popierių kainą, o taip pat paskirstyti ekspertų darbo apmokėjimo išlaidas, kaip tai reglamentuoja CK 2.119 str. Ekspertų grupė laikėsi nuomonės, kad už akcijas turi būti mokama didesnė nei rinkos kaina, kadangi parduodamas akcijų paketas laikytinas mažumos blokuojančiu, todėl vertingesniu. Visgi, VAT vadovavosi atskirąja vienos ekspertės nuomone, kuri teigė, kad ieškovų priverstinai parduodamas ir 37,85 procento visų bendrovės akcijų sudarantis paketas yra vertas

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“, Nr. 3K-3-258/2008, kat. 27.10; 106.7.1 (S).

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Ž.N., K.T., J.T., A.T., Z.T., D.T., A.T. v. UAB „Grigiškių statyba“, 3K-3-323/2008, kat. 27.10 (S).

paprastos rinkos kainos. LApT ieškovo apeliacinį skundą atmetė ir paliko galioti VAT sprendimą⁵⁸.

2.5. Apibendrinimas

Nors teismų praktika dėl priverstinio akcijų pardavimo yra dar pakankamai ankstyvoje formavimosi stadijoje ir nepateikia daug teisės taikymo taisyklių, vis tik, iš jos jau galima daryti tam tikras su visu institutu susijusias išvadas. Visų pirma, pastebima tendencija, kad iki šiol CK II knygos IX skyriaus normomis didesne dalimi buvo naudojamosi teisinės aklavietės arba kitas problemines situacijas spręsti, kuomet akcininkams priklauso po 50 procentų akcijų. Iš šešiolikos ginčų dėl skirtingų juridinių asmenų valdymo, tokių buvo šeši. Antra grupė išsiskiriančių situacijų – kuomet ieškovas ir atsakovas pareiškia priešpriešinius reikalavimus, kurių turinys yra tapatus. Nustatytos trys bylos, kuriose viena šalis prašo teismo įpareigoti išpirkti jai priklausančias akcijas, kai tuo tarpu kita šalis teisminiu keliu siekia šias akcijas nupirkti. Tokį fenomeną sunku paaiškinti kitaip, kaip nesugebėjimą susitarti dėl akcijų kainos. Pagaliau išskirtini ir mažųjų akcininkų susivienijimų bendri ieškiniai. Teismų praktikos analizėje nustatyti du atvejai, kuomet grupė akcininkų kartu reišė reikalavimus, taip, manytina, siekiant perlipti 1/3 dalies bendrovės įstatiniame kapitale *locus standi* reikalavimą. Pats smulkiųjų akcininkų kooperavimas yra sveikintinas ir padeda operatyviau išspręsti bendrovėje susiklosčiusias problemas. Vis dėlto, belieka tik spėlioti kiek būta situacijų, kuomet pavieniai juridinių asmenų dalyviai neturėjo su kuo kartu pareikšti atitinkamus reikalavimus, todėl pažeistos jų teisės negalėjo būti apgintos dėl specifinio reguliavimo CK 2.116 str. Būtent ši priverstinio akcijų pardavimo problematika bus nagrinėjama kitoje dalyje, o šioje aptarta teismų praktika skirtingais pjūviais bus toliau analizuojama visame darbe.

⁵⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2010 m. kovo 18d. nutartis civilinėje byloje Ž.N., K.T., J.T., A.T., Z.T., D.T., A.T. v. UAB „Grigiškių statyba“, Nr. 2-239/2010.

3. PROCESĄ INICIJUOJANTIS SUBJEKTAS

3.1. Įžanga

CK 2.116 str. įtvirtintas *numerus clausus* juridinių formų sąrašas, kurių dalyviai gali kreiptis dėl priverstinio akcijų pardavimo. Šio straipsnio pirmoje dalyje nurodoma, kad juridinio asmens dalyvis ar jų grupė, tame tarpe ir uždarnosios akcinės bendrovės akcininkas, privalo turėti ne mažiau kaip 1/3 įstatinio kapitalo dalį, tam, kad galėtų pasinaudoti instituto suteikiamomis teisėmis. Taigi, toks reikalavimas taikomas ir smulkiąjam akcininkui, siekiančiam priverstinai parduoti savo dalį juridiniame asmenyje, ir taip norinčiam apginti savo teises, pažeidžiamas didžiojo akcininko veiksmų, kaip tai įtvirtina CK 2.123 str.⁵⁹ Šioje vietoje susiduriame su vienu iš probleminių klausimų nagrinėjamame institute – kodėl nustatyta būtent 1/3 visų akcijų (įstatinio kapitalo) riba, kurią pasiekus pradeda veikti juridinio asmens dalyvio teisių apsaugos mechanizmas?

Atsakymo itin toli ieškoti nereikia, minėta, kad visas priverstinio akcijų pardavimo institutas, o su juo ir 1/3 barjeras jo nuostatomis įgalinti, buvo paprasčiausiai perkeltas iš Nyderlandų civilinio kodekso. Tačiau, tai nelaikytina pakankamu pagrindu pagrįsti, kad CK 2.116 str. numatyta būtent tokia akcijų riba yra protinga ir tinkama, todėl atsakymo bus ieškoma užsienio jurisdikcijų statutinės teisės šaltiniuose.

3.2. Užsienio šalių analizė

Tyrimas pradamas nuo bendrosios teisės tradicijos, kurios įtaka pasaulyje įpareigoja neužmerkti akių į jos sistemą net ir tiriant kontinentinės teisės sistemos institutą. Ko gero svarbiausias JAV teisės aktas reguliuojantis bendrovių teisės institutus yra MBCA, kurio nuostatos naudojamos ne tik teisės praktikų, mokslininkų, bet ir teismų bei yra perkeltas į didžiąją dalį valstijų teisės sistemų⁶⁰. Šio teisės akto 14.30 str. (2) d. ir 14.34 str. (a) d. sisteminis aiškinimas veda prie neabejotinos išvados, jog egzistuojant nustatytiems pagrindams, kiekvienas juridinio asmens dalyvis gali paduoti ieškinį dėl priverstinio jo dalies pardavimo. Ši teisė yra nepriklausoma nuo turimo akcijų skaičiaus, o neatsiradus

⁵⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.

⁶⁰ American bar oficialus puslapis [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < http://www.americanbar.org/publications/blt/2017/01/08_mbca.html >.

besikreipiančio asmens dalies įstatiniame kapitale pirkėjui bendrovė būtų likviduojama ir jos turtas padalintas⁶¹.

Verta paminėti, kad pačioje JAV egzistuoja ir kitoks šių santykių reguliavimas. Niujorko valstijos bendrovių įstatymo (angl. *New York Business Corporation Law*) 1104(a) str. (a) d. nustatoma 20 procentų akcijų riba, kurią turinčiam akcininkui leidžiama reikalauti bendrovės likvidavimo. Vėl gi, užkirsti kelią tokiam scenarijui galima tik išpirkus procesą inicijuojančio akcininko akcijas⁶². Kaip matyti, vieningos pozicijos nagrinėjamu klausimu JAV nėra, todėl bus tiriama arčiau Lietuvos esanti, tačiau su ką tik aptarta teisės sistema itin susijusi Jungtinės Karalystės jurisdikcija ir jos gerai žinomas ir plačiai naudojamas bendrovių įstatymas. Pastarojo 994 str. 1 d. ir 996 str. 2 d. (e) p. taip pat leidžia kiekvienam akcininkui ginti savo teises ir priverstinio akcijų pardavimo institutu⁶³. Iš šių teisės aktų konstatuotina, kad nors taisyklė ir neabsoliuti, vis tik, labiau linkstama aptariamam juridinio asmens gynybos teises suteikti kiekvienam akcininkui, nepriklausomai nuo jo nuosavybės dalies įstatiniame kapitale.

Toliau gerosios praktikos bus ieškoma Šiaurės šalių teisės sistemose. Danijos bendrovių įstatymo 362 str. 2 d.⁶⁴, Norvegijos bendrovių įstatymo 4-24 str. 1 d.⁶⁵ ir Suomijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatymo 6 d. 23 skyriaus 1 poskyris⁶⁶ suteikia teisę ir vieną akciją turinčiam juridinio asmens dalyviui, egzistuojant teisės aktuose nustatytiems pagrindams, reikalauti priverstinai išpirkti jo dalį bendrovėje. Nors vyraujanti pozicija šiame regione akivaizdi, negalima teigti, kad neegzistuoja kitoks reguliavimas. Švedijos bendrovių įstatymo 25 skyriaus 21 str. ir 22 str. suteikia teisę 10 procentų bendrovės įstatinio kapitalo įnešusiems akcininkams, esant atitinkamiems teisės pažeidimams, reikalauti, kad bendrovė būtų likviduota. Kaip ir bendrosios teisės tradicijos šalyse, likvidavimas gali būti pakeistas ieškinį padavusio asmens akcijų išpirkimu⁶⁷. Apžvelgus Skandinavijos šalių ir Suomijos įstatymus, Europos pozicijos

⁶¹ Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition. 14.34(a) str.

⁶² New York Business Corporation Law – BSC [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://codes.findlaw.com/ny/business-corporation-law> >.

⁶³ Companies Act 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> >.

⁶⁴ Danish Act on Public and Private Limited Companies [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: < https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf >.

⁶⁵ Norwegian Companies Act [interaktyvus]. *Industry and Fisheries Ministry*, 1997 [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44/*#* >.

⁶⁶ Limited Liability Companies Act [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf> >.

⁶⁷ The Swedish Companies Act [interaktyvus]. *Norstedts Juridik AB, Sweden* [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą:

< http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogole/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf >.

apibendrinimui privalu paminėti gerąją praktiką ir tendencijas senajame žemyne perteikiančių lyginamosios analizės kūrinių – EMCA. Šio teisės akto 37 skyrius skirtas apsaugoti akcininkų teises nuo kitų juridinio asmens dalyvių neteisėtų veiksmų. Jis yra įkvėptas Danijos, Švedijos ir Suomijos aptartų įstatymų, vainikuojama Šiaurės regiono jurisdikcijos analizę ir brėžia gaires valstybėms narėms įtvirtindamas, kad kiekvienas akcininkas gali reikalauti jo akcijų išpirkimo arba, jog nusižengusio dalyvio akcijos būtų parduotos jam⁶⁸.

Tokios pačios pozicijos laikosi ir Lietuvai nemažai institutų transplantavimui suteikusi Kanados Kvebeko provincijos teisės sistema, kurios bendrovių įstatymo 439 str. įtvirtinta kiekvieno juridinio asmens dalyvio teisė reikalauti *inter alia* savo akcijų išpirkimo⁶⁹.

Galiausiai grįžtame nuo ko pradėjome, į Nyderlandų teisės sistemą. 2012 m. dalis Nyderlandų civilinio kodekso nuostatų buvo pakeistos, siekiant kuo labiau supaprastinti ir padaryti lankstesniu privataus ribotos atsakomybės juridinio asmens teisinį reglamentavimą, taip didinant šios teisinės formos patrauklumą⁷⁰. Tuo pačiu peržiūrėtas ir priverstinio akcijų pardavimo institutas, kuris buvo retai pritaikomas praktikoje dėl per sudėtingų ir per ilgai užtrunkančių procedūrų⁷¹. Naujojoje redakcijoje, 2:343 str. 1 d. reglamentuojama, kad kiekvienas akcininkas, jau nebepriklausomai nuo turimų akcijų dalies, esant įstatyme numatytiems pagrindams, gali reikalauti, kad jo investicijos būtų gražinamos priverstinai išperkant jo turimas akcijas. Pažymėtina ir tai, kad 2:336 str., kuriame nustatomas mechanizmas išpirkti dalį akcininko, savo veiksmais pažeidusio kitų akcininkų teises (atitinkama norma įtvirtinta CK 2.115 str.), 1/3 įstatinio kapitalo dalis, kaip būtina sąlyga procesui inicijuoti, išliko⁷². Tai sustiprina prielaidą, kad Nyderlandų įstatymo leidėjas šį institutą peržiūrėjo būtent dėl to, kad būtų stiprinama mažųjų akcininkų teisių apsauga, suteikiant teisinius įrankius lengviau pasitraukti iš bendrovės ir susigrąžinti investicijas. Tokia pati funkcija Lietuvoje turėtų būti atliekama CK 2.123 str.

⁶⁸ The European Model Company Act (EMCA). *European Model Company Act Group*, 2015.

⁶⁹ Business Corporations Act [interaktyvus]. *Éditeur officiel du Québec*, 2016 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/S-31.1> >.

⁷⁰ VREEMAN, N. L. Trading the Straightjacket for a Leotard: Introducing the New Dutch B.V. [interaktyvus]. *European Company Law*, volume 9, issue 6, 2012, p. 305–310 [žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą:

< https://www.dlapiper.com/~media/Files/Insights/Publications/2012/12/iEuropean%20Company%20Law%20Trading%20the%20straightjacket_/Files/Introducing_the_new_Dutch_BV_law/FileAttachment/Introducing_the_new_Dutch_BV_law.pdf >.

⁷¹ VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier Board within NVs and BVs. *European Company Law*, 2010, volume 7, no.3, p. 113-119.

⁷² Civil Code of the Netherlands [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://dutchcivilaw.com/civilcodebook022.htm> >.

3.3. Teismų praktikos apibendrinimas

Įdėmiai susipažinus su statutiniu Lietuvos bei užsienio jurisdikcijų priverstinio akcijų pardavimo reglamentavimu dėl akcijų dalies procesui inicijuoti, galima apibendrinti ir kritiškai įvertinti šiuo klausimu aktualią nacionalinę teismų praktiką.

O kritikuoti yra ką. Visų pirma pasisakytina dėl VAT pozicijos išsakytos byloje dėl UAB „Vilta“ akcijų pardavimo. Joje teigiama, kad juridinio asmens dalyviui, turinčiam ir nežymią akcijų dalį, įstatymo suteikiamas visas spektras teisių gynimo būdų, tarp jų ir priverstinio akcijų pardavimo institutas⁷³. Pažymėtina, kad 1/3 įstatinio kapitalo įnešęs akcininkas dažnai bus visai ne smulkusis, o kartais net ir stambusis akcininkas. Todėl CK 2.116 str. įtvirtintas reguliavimas neturėtų būti vadinamas kaip saugantis pirmesniųjų interesus. Atvirksčiai, neleisdamas inicijuoti šio proceso mažiesiems akcininkams jis padeda savo rankose bendrovės kontrolę tvirčiau laikyti didiesiems juridinių asmenų dalyviams.

Toliau atkreiptinas dėmesys į situaciją susiklosčiusią byloje dėl UAB „Rymonta“ akcijų pardavimo. Joje ieškovas inicijavimo priverstinį akcijų pardavimą turėdamas tik 4.9 procentų bendrovės akcijų. Netikėta yra tai, kad nei pirmosios nei apeliacinės instancijos teismai nepasisakė dėl imperatyvaus akcijų dalies reikalavimo nustatyto CK 2.116 str., kuri būtina CK 2.123 str. numatyto proceso inicijavimui, o ieškinį atmetė kitu pagrindu⁷⁴. Nors rezultatas pasiektas tas pats, teisinė technika, kuria jis buvo pasiektas, buvo ydinga. Pirmos instancijos teismui teisingai pritaikius gana akivaizdžias *locus standi* taisykles, ieškovas galimai būtų atsisakęs toliau savo teises ginti apeliacinės instancijos teisme. Šios nutartys vertos kritikos dar ir dėl to, kad priimtos praėjus jau dešimt metų po LAT konsultacijos, kurioje buvo nedviprasmiškai pasisakoma dėl 1/3 akcijų dalies juridiniame asmenyje, kaip sąlygos procesui inicijuoti, privalomumo. Pastaroji lemia, kad reikalavimai, pareikšti jos nesilaikančio ieškovo, turi būti nepriimti nagrinėti, arba, jei ieškinyvis vis tik buvo priimtas, byla turi būti nutraukta⁷⁵. Taigi, nors sisteminis ir loginis CK 2.116 str. ir CK 2.123 str. aiškinimas jau pats savaime nepalieka daug vietos diskusijoms dėl minimalios akcijų dalies disponavimo įstatiniame kapitale, kaip privalomos sąlygos akcijų pardavimo procesams inicijuoti, po 2004 metų kasacinės instancijos teismo išaiškinimo turėjo būti galutinai išsklaidytos bet kokios abejonės.

⁷³ Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. UAB „Vilta“, V. O., V. V., D. V., L. S., Nr. 2A-383-186/2008.

⁷⁴ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 13 d. nutartis civilinėje byloje A.B. v. G.K., Nr. 2A-1355/2014.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2004 m. gegužės 20 d. konsultacija, Nr. A3-106, kat. 119; 20.1.

Juo labiau, kad egzistavo ir ankstesnė teismų praktika, pavyzdžiui byloje dėl UAB „Vilties vaistinė“ akcijų, kurioje CK 2.116 str. reikalavimai buvo atidžiau įvertinti pačių ginčo šalių. Šioje byloje dviženklis skaičius akcininkų kartu pareiškė reikalavimus dėl priverstinio akcijų pardavimo ir taip, be kita ko, įgyvendino 1/3 įstatinio kapitalo dalies reikalavimą, kurį galima pasiekti ir susumavus kelių juridinio asmens dalyvių akcijas⁷⁶.

3.4. Apibendrinimas

Apibendrinant šioje dalyje išanalizuotas teisės sistemas ir teismų praktiką, prieinamos šios išvados. Pirmiausia, akivaizdi dauguma jurisdikcijų (Jungtinės Karalystės, Danijos, Norvegijos, Suomijos, Kvebeko provincijos, Nyderlandų) bei EMCA ir MBCA teisės aktai suteikia teisę net ir vieną akciją turinčiam juridinio asmens dalyviui reikalauti, kad ši būtų išpirkta privaloma tvarka, egzistuojant pagrindams, trukdantiems akcininkui įgyvendinti savo subjektyvias teises. Nors Niujorko valstijos ir Švedijos teisės aktuose ir yra nustatoma minimali akcijų dalis priverstinio akcijų pardavimo procesui inicijuoti, ten ji yra gerokai mažesnė – atitinkamai 2/10 ir 1/10. Taigi, Lietuvos CK 2.116 str. numatytas 1/3 įstatinio kapitalo barjeras, kaip sąlyga reikalauti akcijų išpirkimo pagal CK 2.123 str., yra iškeltas akivaizdžiai per aukštai. Dar daugiau, Nyderlandams modernizavus savo teisės sistemą, kaip teisinio transplanto dalis neteko ir vienintelio savo pagrindimo. Lietuvos doktrinoje taip pat laikomasi nuomonės, kad visiems akcininkams, nepriklausomai nuo turimų akcijų skaičiaus, turi būti suteikta teisė išstoti iš uždaro tipo bendrovės⁷⁷. Šią poziciją dar labiau sustiprina argumentas, kad pagal Lietuvos teisės sistemą bendrovės likvidavimas nėra įtvirtintas kaip atskiras juridinio asmens dalyvio teisių gynimo būdas, kaip, pavyzdžiui, MBCA reguliavime, Niujorko valstijoje, Jungtinėje Karalystėje ar Švedijoje⁷⁸. 1/10 dalies įstatiniame kapitale turinčiam juridinio

⁷⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje O. A., G. D. A., E. G., A. L., A. L., V. L., V. T., A. Š., J. T., R. V. ir A. Š. v. J. K., Nr. 3K-3-94/2011, kat. 93.2.4; 99.1.1; 99.11 (S).

⁷⁷ MIKALONIENĖ, L. *Uždarnosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 212-213, 234.

⁷⁸ Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition, 14.30 str.,

⁷⁸ New York Business Corporation Law – BSC [interaktyvus]. 1104-a str. (a) d. [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://codes.findlaw.com/ny/business-corporation-law> >.

⁷⁸ Companies Act 2006 [interaktyvus]. 994 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> >.

⁷⁸ The Swedish Companies Act [interaktyvus]. *Norstedts Juridik AB, Sweden*, 25 skyrius 21 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą:

< <http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut->

asmens dalyviui CK suteikta teisė kreiptis dėl juridinio asmens tyrimo. Jei jame būtų nustatyta bendrovės, jos valdymo organų ar narių neteisėti veiksmai, teismas galėtų paskirti jo manymu tinkamiausią priemonę. Viena iš jų yra juridinio asmens likvidavimas bei likvidatoriaus paskyrimas⁷⁹. Vis dėlto, ši teisinės gynybos priemonė negali būti sulyginama su prieš tai išvardintose jurisdikcijose nustatytomis, kadangi Lietuvoje ji yra ne savarankiška, o tik viena iš sąrašė įtvirtintų aštuonių. Dar daugiau, būdama *ultima ratio* priemone, teismo bus pasirinkta tik išskirtiniais atvejais. Atsižvelgiant į tai, smulkiųjų akcininkų teisės turi būti efektyviai ginamos pasitelkiant peržiūrėtą priverstinio akcijų pardavimo institutą⁸⁰.

Tiek iš LAT konsultacijos tiek iš kitų šioje dalyje ir apskritai visame darbe nagrinėjamų bylų, matyti, kad teismai formaliai vertina daugumą šio instituto taisyklių, tame tarpe ir dėl minimalios akcijų dalies procesui inicijuoti. Manytina, kad CK II knygos IX skyriaus institutą teismams neapdairiai įvardinant kaip mažųjų akcininkų teises saugantį, statutinės teisės sukurta sudėtinga smulkiųjų akcininkų situacija teismų praktikoje išspręsta nebus. Tuo tarpu priverstinio akcijų pardavimo bylų analizėje nustatytas atvejis, kai mažiau negu 5 procentus turėjęs akcininkas sugebėjo pasiekti apeliacinę instanciją, atskleidžia dar ir teismų klaidas taikant įstatymą ir LAT pozicijos ignoravimą. Visa tai lemia situaciją, kada nagrinėjamo instituto mechanizmu dažniausiai naudojamosi tik lygiaverčiams akcininkams sprendžiant teisinės aklavietės situacijas. Tuo tarpu mažieji akcininkai tas pačias teises pasiekti gali tik prieš tai suradę bendražygių teismo procesui inicijuoti ir su jais suderinę savo pozicijas, todėl nenuostabu, kad tokių ginčų pasitaiko itin mažai.

Prieštaraujantys 1/3 akcijų dalies panaikinimui galėtų teigti, kad akcijų priverstinis pardavimas apskritai neatitinka juridinio asmens, kaip kapitalizuoto subjekto, modelio, nes nukreipia kapitalą ne į juridinį asmenį, tačiau iš jo arba tarp jo akcininkų⁸¹. Taip pat galima būtų argumentuoti, kad kiekvienam akcininkui suteikus teisę kreiptis dėl jo dalies išpirkimo, reikšmingai padidės piktnaudžiavimo šiuo procesu tikimybė ir neprotingai išaugs bylų skaičius.

Tačiau šiuo argumentus nesunkiai atremia šioje dalyje atlikta užsienio šalių analizė, pasisakymai doktrinoje bei nustatyta problematika nacionalinių teismų praktikoje. Dėl to,

skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf >.

⁷⁹ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 2.124, 2.131 str.

⁸⁰ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 212-213, 234.

⁸¹ *Ibid.*, p. 208-210, 223.

darbo autoriaus nuomone, atsakomybė pakeisti dabartinį reguliavimą tenka įstatymų leidėjui. CK II knygos IX skyriaus normose, kiekvienam akcininkui, net ir minimalų akcijų kiekį turinčiam, turi būti suteikiama pasitraukimo iš juridinio asmens galimybė. Antraip teisinės gynybos priemonės smulkiesiems akcininkams ir toliau bus sunkiai arba visiškai neprieinamos, o konkuravimas dėl investicijų ir jau veikiančių juridinių asmenų plėtra slopinama kartu su visu šalies ekonominiu potencialu.

4. PROCESO INICIJAVIMO PAGRINDAI

4.1. Įžanga

Panaikinti nepagrįstai varžančias perteklines sąlygas, neleidžiančias akcininkams, ypač mažiesiems, efektyviai apginti savo pažeistas teises – tik pirma iš daugelio užduočių, kurias privalu atlikti norint pilnai įgalinti CK II knygos IX skyriaus teisės normų sistemą. Ne mažiau svarbu nustatyti ir protingus pagrindus šiam procesui inicijuoti. Jie turėtų būti pakankamai konkretūs ir aiškūs, kad darniai integruotųsi į instituto sumanymą bei tarnautų jo tikslams, tačiau ir užtektinai platūs, kad apimtų visus atvejus, kada akcininkui trukdoma įgyvendinti savo subjektines teises.

Tiek CK 2.115 str., tiek CK 2.123 str., nustato po du reikalavimus pažeidimui, kuris būtų laikomas kaip pakankamas įpareigoti priverstinai parduoti arba išpirkti juridinio asmens dalyvio dalį. Nors šių straipsnių formuluotės minimaliai ir išsiskiria, vienas pagrindas yra neabejotinai pritaikomas jiems abiemis – aplinkybių, galinčių sąlygoti numatomą pažeidimų pabaigą, nebuvimas ir su juo beveik visada susijusi pažeidimo egzistavimo trukmė ar pakartotinumas⁸². CK 2.115 str. 1 d. numato, kad ieškinys yra pagrįstas: „*kai negalima pagrįstai manyti, kad tie veiksmai ateityje pasikeis*“, tuo tarpu CK 2.123 str. 1 d. formuluoja: „*negalima pagrįstai manyti, kad tokie veiksmai ateityje pasibaigs*“.

Vis tik esminis pagrindas šiuose priverstinį pardavimą ir išpirkimą reglamentuojančiuose straipsniuose išsiskiria. CK 2.115 str. įtvirtinta kertinė sąlyga inicijuoti procesą – juridinio asmens dalyvio veiksmai, prieštaraujantys juridinio asmens veiklos tikslams. Doktrinoje šie tikslai suprantami pakankamai plačiai. Pavyzdžiui, jei juridinio asmens dalyvis veikia ir kaip bendrovės valdymo organas (CK 2.82 str. 2 d.), ir šių atsakomybių netinkamas įgyvendinimas gali lemti tokio akcininko priverstinį išpirkimą. Juridinio asmens tikslai šiuo aspektu gali būti nustatomi ne tik pagal statutinę teisę, bet ir pagal jo paties steigimo dokumentus. Turint omenyje, kad be protingumo ir sąžiningumo principų laikymosi statutinė teisė ypatingų pareigų juridinių asmenų dalyviams nenustato⁸³, galimybė šiuos tikslus praplėsti vidiniuose bendrovės dokumentuose suteikia gana reikšmingas teises. Tokiu būdu, juridinio asmens kapitalą sunėšę asmenys gali varijuoti, be kita ko, ir priverstinio akcijų pardavimo instituto taikymu bei pasiekiamumu. Vis dėlto, tam, kad būtų įgyjama teisė siūlyti įtraukti tam

⁸² MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 237.

⁸³ *Ibid.*, p. 236.

tikrus klausimus į visuotinio akcininkų susirinkimo darbotvarkę, jau savaime reikia pasiekti 1/20 visų balsų kartelę⁸⁴. Tuo tarpu patys juridinio asmens steigimo dokumentai gali būti pakeisti tik kvalifikuota 2/3 balsų dauguma⁸⁵. Todėl dažnas akcininkas šiuo keliu sau geresnių sąlygų bendrovės įstatuose nesusikurs ir turės kliautis universaliai taikomomis ir įstatymuose įtvirtintomis priverstinį akcijų pardavimą reguliuojančiomis teisės normomis.

CK 2.123 str., kuris suteikia galimybę pasitraukti iš juridinio asmens ir atgauti savo investicijas, proceso inicijavimo pagrindai kiek platesni. Tai stebinti neturėtų ir dėl to, jog šis straipsnis geriau atitinka mažųjų akcininkų interesus, o pastarųjų teisių apsauga pripažįstama, be kita ko, viešuoju interesu, todėl jai privalu skirti papildomą dėmesį. CK 2.123 str. 1 d. nurodama, kad pagrįstas priverstinio akcijų pardavimo inicijavimas bus tuomet, kai: „*juridinio asmens dalyviai negali tinkamai įgyvendinti savo, kaip juridinio asmens dalyvio, teises dėl kito juridinio asmens dalyvio veiksmų*“. Doktrinoje ši nuostata paaiškinama taip, kad jos aplinkybės atitinka numatytas CK 2.115 str., papildomai įtraukiant, kaip pačioje straipsnio formuluotėje matyti, bet kokius kitus veiksmus, trukdančius pasinaudoti akcijų suteikiamomis teisėmis⁸⁶.

CK 2.123 str. formuluotė dar plačiau aiškinama dr. Linos Mikalonienės, teigiančios, kad turi būti apimamos ne tik tos situacijos, kai pažeidžiamos akcininko subjektinės teisės, bet ir tos, kai apskritai pažeidžiami įstatymų saugomi interesai. Tačiau sutinkama ir kita nuomonė, nurodanti, kad, kad pasitraukimo iš juridinio asmens pagrindai turėtų būti ribojami. Ši pozicija grindžiama ekonomine logika, kad investicijų grąžinimas yra susijęs su papildomais finansiniais poreikiais ir gali turėti neigiamos įtakos bendrovės veiklos tęstinumui. Akcininko dalies išpirkimu galimai būtų pažeidžiami ir likusių akcininkų interesai, mat jie turėtų skirti papildomus kaštus bendrovės refinansavimui, galėtų pabrangti kreditorių teikiamas finansavimas ir pan.⁸⁷

Šiuo metu Lietuvoje numatytus pagrindus CK II knygos IX skyriuje įtvirtintam institutui inicijuoti būtų sunku apibūdinti kitaip kaip tik plačius, suteikiančius daug vietos šalių ir teismo interpretacijai. Iš nacionalinių teismų išnagrinėtų bylų pastebėtina, jog ieškovų reikalavimų dėl priverstinio akcijų pardavimo, kaip išimtinio jų teisės gynimo būdo⁸⁸, pagrindimas pasižymi itin įvairiais atsakovų veiksmų neteisėtumo pavyzdžiais.

⁸⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 64-1914. 25 str. 3 d.

⁸⁵ *Ibid.*, 28 str. 1 d. 1 p.

⁸⁶ MIKELĖNAS, V., et al. *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 245.

⁸⁷ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 208-210.

⁸⁸ *Ibid.*, p. 210.

Todėl šioje dalyje keliamas itin aktualus klausimas – ar aptartas, CK įtvirtintas, pagrindų modelis akcijų išpirkimui inicijuoti yra pats optimaliausias. Į jį atsakymo visų pirma bus ieškoma lyginamosios teisėtyros metodu siekiant nustatyti bendrus sąlyčio taškus tarp skirtingose šalyse įtvirtintų institutų ir identifikuoti dažniausiai naudojamas, todėl, tikėtina, efektyviausias formuluotes. Vėliau, šiai darbo daliai pritaikytu pjūviu, bus peržiūrėta ir Lietuvoje susiformavusi teismų praktika.

4.2. Užsienio šalių analizė

Tyrimas pradedamas nuo iš šiame darbe analizuojamų jurisdikcijų tiek geografiškai tiek teisine mintimi labiausiai tolimos JAV ir jos teisės aktų. MBCA išskiriamos net keturios pagrindų kategorijos: (i) akcininkai arba valdymo organai atsidūrė teisinės aklavietės situacijoje ir gali kilti nepataisoma žala arba normali juridinio asmens veikla negali būti vykdoma ir dėl to nukentės jos dalyviai, (ii) valdymo organai ar kiti bendrovę faktiškai valdantys asmenys veikia ar veiks nelegaliu, apgaulingu arba spaudimą sukeliančiu būdu, (iii) juridinio asmens dalyviai yra teisinėje aklavietėje ir du iš eilės susirinkimus neišrinko naujo direktoriaus po to, kai prieš tai šias pareigas ėjusio asmens įgaliojimų terminas pasibaigė, (iv) juridinio asmens turtu yra netinkamai naudojama arba jis yra švaistomas⁸⁹. Niujorko valstijoje šis sąrašas yra sutrumpinamas iki dviejų aplinkybių. Pirmoji yra itin panaši į antruoju numeriu pažymėtą MBCA pagrindą, išskyrus tai, kad atitinkami veiksmai negali būti numatomi ateityje, t.y. turi būti jau įvykę ir nuo jų turi būti nukentėjęs pats reikalavimus teisme reiškiantis juridinio asmens dalyvis. Kita įtvirtina pagrindą, kuomet juridinį asmenį faktiškai valdančių asmenų veiksmais jo turtas yra švaistomas, grobstomas, arba nukreipiamas su bendrovės veikla nesusijusiomis kryptimis⁹⁰, taigi taip pat primena vieną iš nurodytų – ketvirtą MBCA pagrindą. JAV ir Jungtinės Karalystės teisinių sistemų panašumas pastebimas ir šioje darbo dalyje nagrinėjamu klausimu. Pastarosios bendrovių įstatymo 994 str. pirmoje dalyje nurodoma, kad priverstinis akcijų pardavimas yra pagrįstas kai: (i) bendrovės veikla yra vykdoma nesąžiningai žalingu būdu visų akcininkų ar tam tikros jų dalies interesams, arba (ii) bendrovės išleistas ar pasiūlytas aktas arba jo nepriėmimas būtų itin žalingas⁹¹. Atkreiptinas dėmesys į aplinkybę, jog Jungtinės Karalystės kaip ir JAV MBCA teisės

⁸⁹ Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition, 14.30a str.

⁹⁰ New York Business Corporation Law – BSC [interaktyvus]. 1104 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.].

Prieiga per internetą: < <http://codes.findlaw.com/ny/business-corporation-law> >.

⁹¹ Companies Act 2006 [interaktyvus]. 994 str. 1 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> >.

aktų autoriai neatmeta galimybės, kad žala gali kilti dėl veiksmų, kurie dar tik bus atlikti. Taip juridinio asmens dalyviams suteikiami įrankiai iš anksto užkirsti kelią tokiam įvykių scenarijui.

Tam tikri panašumai pastebimi tarp JAV ir Norvegijoje įtvirtintų proceso inicijavimo pagrindų. Pastarosios bendrovių įstatyme taip pat išskiriamos kelios galimos aplinkybės: (i) bendrovės organai ar kiti juridinių asmenų reprezentuojantys asmenys veikė neteisėtai suteikdami vienam ar keliems akcininkams ar kitiems asmenims naudą kitų akcininkų ar paties juridinio asmens sąskaita, (ii) akcininkas piktnaudžiavo savo įtaka juridiniame asmenyje, (iii) rimto ir ilgalaikio pobūdžio interesų konfliktas (angl. *serious and permanent conflict of interest*) kilo tarp bendrovės akcininkų dėl jos valdymo⁹². Nuo prieš tai nagrinėtų besiskiriantys, tačiau tarpusavyje teisine mintimi beveik identiški pagrindai įtvirtinami Švedijos bendrovių įstatyme ir Suomijos ribotos atsakomybės bendrovių įstatyme. Šiuose teisės aktuose, panašiai kaip ir Lietuvoje, nustatomas iš esmės vienas pagrindas su papildoma jo sąlyga, kad veiksmai trunka ilgą laiką (Švedija), arba yra tęstiniai (Suomija). Kertine sąlyga juose nurodoma tai, kad akcininkas piktnaudžiauja turima įtaka juridiniame asmenyje, ir taip yra pažeidžiamas įstatymas arba bendrovės vidaus dokumentai. Kitaip negu Lietuvoje, šiose šalyse pažeidimų tęstinumas yra įvardijamas tik kaip viena iš galimų specialiųjų sąlygų. Tai reiškia, kad paliekama erdvės interpretacijai ir galimybės nurodyti kitas ypatingas aplinkybes ir taip pagrįsti savo reikalavimą⁹³. Šiaurės šalių jurisdikcijų analizė baigiama Danijos bendrovių įstatymo apžvalga. Jame akcentuojamas kitas proceso inicijavimo pagrindas – žala. Ši gali būti patirta pačios bendrovės, akcininko, kreditorių ar trečiųjų asmenų ir turi kilti dėl sąmoningai siektų arba dėl didelio neatsargumo atliktų juridinio asmens dalyvio veiksmų. Danijoje, panašiai kaip ir prieš tai aptartose jurisdikcijose, taip pat turi būti įrodoma tokių veiksmų tęstinumo rizika⁹⁴. Šios šalies priverstinio akcijų pardavimo instituto autorių darbas buvo priimtas ne tik jos įstatymų leidėjo, bet ir įvertintas Europos teisininkų bendruomenės. Beveik identiška formuluotė pasitelkta EMCA kūrėjų, pastariesiems

⁹² Norwegian Companies Act [interaktyvus]. *Industry and Fisheries Ministry*, 1997, 4-24, 5-21, 6-28 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44/###> >.

⁹³ The Swedish Companies Act [interaktyvus]. *Norstedts Juridik AB, Sweden*, 25 skyriaus 21 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf >.

Limited Liability Companies Act [interaktyvus]. 23 d. 21 skyriaus 1 poskyris [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf> >.

⁹⁴ Danish Act on Public and Private Limited Companies [interaktyvus]. 362 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: < https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf >.

numačius, kad teisė inicijuoti procesą suteikiama egzistuojant šiems pagrindams: „*Jei bet kuris akcininkas tyčia ar dėl didelio neatsargumo sukėlė žalą bendrovei, individualiems akcininkams, bendrovės kreditoriams ar kitoms trečiosioms šalims ir egzistuoja rizika dėl tolimesnio piktnaudžiavimo*“⁹⁵.

Galiausiai sugrįžtame į glaudžiausią ryšį su mūsų CK turinčias jurisdikcijas. Kanados Kvebeko provincijos bendrovių įstatyme įtvirtinama, kad nagrinėjamas institutas gali būti inicijuojamas tada, kai egzistuoja sukeliantys spaudimą arba nesąžiningai žalingi veiksmai, neigiamai veikiantys ar ateityje galintys paveikti bet kurį vertybinių popierių savininką ar valdymo organą. Jie gali pasireikšti bendrovės ar jos dukterinių įmonių veikimu arba neveikimu, komercine veikla arba reikalų tvarkymu, valdymo organų veiksmais⁹⁶. Šiame teisės akte iš kitų nagrinėtų išsiskiria *expressis verbis* įtvirtinama formuluotė, kuria parodoma, jog akcininko padėtis gali būti neigiamai paveikta ne tik situacijos, susiklosčiusios pačioje bendrovėje, bet ir jos valdomose dukterinėse įmonėse.

Žala, kaip esminis pagrindas priverstiniam akcijų pardavimui inicijuoti, nurodoma ir Nyderlandų įstatymų leidėjo. Vis tik, skirtingai negu Danijos bendrovių įstatyme ir EMCA, šiame teisės akte ji turi kiek kitokią reikšmę. Nyderlandų civiliniame kodekse įtvirtinta, jog vienam ar keliems kitiems akcininkams arba pačiai bendrovei padarius žalą akcininko teisėms arba interesams tokiu būdu, jog toliau negalima pagrįstai tikėtis pastarojo efektyvaus veiksmų kooperavimo su likusiais akcininkais (angl. *shareholdership reasonably no longer can be expected of him*), jo dalį bendrovės įstatiniame kapitale galima įpareigoti išpirkti priverstinai⁹⁷.

Apibendrinant išnagrinėtus užsienio šalių priverstinio akcijų pardavimo instituto inicijavimo pagrindus, pagal panašius jų bruožus toliau išskirtinos kelios jurisdikcijų grupės. Visų pirma, į akį krenta skirtingos teisinės technikos pasirinkimas, kuomet, vienu atveju stengiamasi aprašyti daugumą arba visus įmanomus pagrindus, kaip tai atlikta MBCA, Norvegijos ir Kvebeko provincijos teisės aktuose. Arba atvirkščiai, pasirenkama abstrakti ir trumpa formuluotė, kurios funkcija – apginti įvairiais ir atskirai neišskiriamais būdais nukentėjusio akcininko teises, kaip tai pasirinkta EMCA ir Danijos bendrovių įstatymo autorių. Didelė dalis analizuotų teisės šaltinių nereikalauja pasitraukti siekiančiam juridinio asmens dalyviui įrodyti realiai patirtų nuostolių, užtenka nustatyti tik neteisėtų veiksmų egzistavimą. Toks reglamentavimas, nors patys neteisėti veiksmai juose pasireiškia ir skirtingai, nustatytas MBCA, Niujorko valstijos, Jungtinės Karalystės,

⁹⁵ The European Model Company Act (EMCA). *European Model Company Act Group*, 2015, 37 skyrius.

⁹⁶ Business Corporations Act [interaktyvus]. *Éditeur officiel du Québec*, 2016, 450 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/S-31.1> >.

⁹⁷ Civil Code of the Netherlands [interaktyvus]. 2:343 str. 1 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> >.

Norvegijos, Švedijos, Suomijos, Kvebeko provincijos ir Nyderlandų teisės aktuose. Kitokios pozicijos laikosi EMCA ir Danijos bendrovių įstatymo autoriai, nustatydami akcininko patirtus nuostolius kaip privalomą instituto inicijavimo sąlygą. MBCA, Niujorko valstijos, Jungtinės Karalystės, Norvegijos ir Kvebeko provincijos statutinės teisės šaltiniai *expressis verbis* išskiria, kad akcininko interesai gali būti pažeisti ir pačios bendrovės arba jos valdymo organų. Neteisėtų veiksmų tęstinumą, kaip privalomą sąlygą, išskiria Danijos, Švedijos, Suomijos, EMCA ir Nyderlandų teisės aktų autoriai. Kitais aspektais analizuojamose jurisdikcijose bendrų sąlyčio taškų surasti jau sudėtingiau. Vis tik, paminėtina, jog progresyvus ir kiek neįprastas reguliavimas pasitelktas MBCA, Jungtinės Karalystės ir Kvebeko valstijos teisės aktuose. Juose nurodoma, kad priverstinis akcijų pardavimas gali būti inicijuojamas kaip pagrindą nurodant veiksmus, dėl kurių akcininko teisės bus pažeistos ateityje. Nors ir taip įrodinėjimo prasme sudėtingas ginčas tokiu būdu tampa dar sudėtingesnis, pati idėja yra verta dėmesio. Norvegijos, Švedijos ir Suomijos įstatymų leidėjas kaip atskirą pagrindą išskyrė akcininko piktnaudžiavimą savo turima įtaka bendrovėje. Tuo tarpu MBCA ir Norvegijos bendrovių įstatyme atskirai išskiriama teisinės aklavietės situacija. Pastaroji, kaip jau buvo nustatyta nacionalinės teismų praktikos apžvalgoje, dažnai problemų kelia ir Lietuvoje veikiančių juridinių asmenų valdymui.

Kaip matyti iš užsienio jurisdikcijų tyrimo, sunku kaip progresyvesnius ir geriau apsaugančius akcininkų interesus išskirti vieną ar kelis pagrindų reglamentavimo modelius. Tuo tarpu, skirtingai nuo praeitos darbo dalies, CK reglamentavimas šios analizės rėmuose laikytinas kaip atitinkantis jos standartus. Tačiau tai tik teorinės įžvalgos, kurios turi būti patikrintos praktikoje. Dėl šios priežasties Lietuvoje įtvirtintų priverstinio akcijų pardavimo pagrindų funkcinis efektyvumas toliau vertinamas peržiūrint darbe jau aprašytas su CK II knygos IX skyriaus normų sistema susijusias bylas.

4.3. Teismų praktikos apibendrinimas

Iš visų darbe nagrinėjamų instituto problemų, su šia dalimi susijusi teismų praktika savo turiniu pati įvairiausia, aprėpianti daugiausiai skirtingų situacijų. Minėta, kad bylų dėl priverstinio akcijų pardavimo Lietuvos teismų praktikoje nėra gausu. Tačiau esančiose pateikiama nemažai detalių dėl juridinių asmenų dalyvių veiksmų, kurie teismų vertinami kaip galimai pažeidę kitų akcininkų teises arba buvę nukreipti prieš juridinio asmens

tikslus. Šių teismų sprendimų analizė gali padėti įvertinti pagrindų institutui inicijuoti efektyvumą akcininkų teisių gynimo požiūriu.

Byloje dėl UAB „Salinta“ akcijų pardavimo tiek ieškovai, tiek atsakovas pateikė formaliu požiūriu gerai jų pozicijas paremiančius argumentus. Pirmieji, kurie siekė akcijas parduoti CK 2.115 str. pagrindu, nestigo argumentų atsakovo veikimo priešingai juridinio asmens tikslams pagrįsti. Ieškinyje buvo nurodoma, jog atsakovas be pagrindo siekia bendrovės likvidavimo, vieną po kito inicijuoja jos veiklos tyrimus, dėl kurių pradėtas net ir Finansinių nusikaltimų tyrimų tarnybos tyrimas, akivaizdžiai kenkiantis juridinio asmens reputacijai. Dar daugiau, atsakovas nepritarė banko suteiktos ir bendrovei naudingos kredito sutarties pratęsimui ir t. t. Pastarasis teikė priešpriešinius reikalavimus CK 2.123 str. pagrindu ir vadovaudamasis jame įtvirtintu *locus standi* nurodė, jog negali įgyvendinti savo teisių, jam nėra išmokami dividendai. Taip pat teigė, kad, kadangi ieškovų paskirtas juridinio asmens vadovas yra nekompetentingas bendrovės valdymo organo funkcijoms vykdyti, juridinio asmens akcijos praranda savo vertę⁹⁸.

Tokie patys procesą inicijuojančių asmenų reikalavimai buvo pateikti ir ginče tarp UAB „SORTOKLIS“ akcininkų. Pastarieji, turėdami po 50 procentų bendrovės akcijų, atsidūrė teisinės aklavietės situacijoje. Ši, nerandant bendro sprendimo esminiais juridinio asmens valdymo klausimais, pati savaime galėtų būti pagrindas akcijoms priverstinai parduoti, jeigu pavyktų įrodyti, kad vienas iš akcininkų gali būti laikomas (labiau) atsakingu už susiklosčiusią situaciją⁹⁹. Tačiau šioje byloje, ieškovas *locus standi* pagal CK 2.115 str. pagrįsti turėjo ir kur kas akivaizdesnių argumentų. Ieškinyje buvo nurodoma, jog atsakovas, kuris kartu buvo ir bendrovės vadovas, naudodamasis ja vystė kitą verslą, perkėlinėjo sutartis su ilgalaikiais UAB „SORTOKLIS“ klientais, o taip pat perleido taršos integruotos prevencijos ir kontrolės leidimą, turintį esminę reikšmę bendrovės veiklai¹⁰⁰.

Teisinė aklavietė taip pat susiklostė ir UAB „Preskonita“, kurios akcininkų ginče, kaip ir bylose iki šios, ieškovas pareiškė reikalavimus pagal CK 2.115 str. Ieškinyje buvo grindžiamas juridinio asmens veiklos tikslams prieštaraujančiais atsakovo veiksmais, pastarajam net penkis kartus atsisakant tvirtinti finansinių ataskaitų rinkinį, o taip pat reikalaujant dividendų išmokėjimo, kuris būtų lėmęs bendrovės nemokumą. Galiausiai, ieškovas įrodinėjo, kad trukdymas priimti bendrovei svarbius sprendimus kelia grėsmę

⁹⁸ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje B. A. ir A. S. v. G. J., Nr. e2A-52-196/2017.

⁹⁹ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 231.

¹⁰⁰ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje D. A. v. V. V., Nr. 2A-1127/2014.

prarasti finansavimą iš ES fondų, nes UAB „Preskonita“ buvo suteiktas neįgaliųjų socialinės įmonės statusas. Tai reiškia, jog bendrovė buvo įsipareigojusi įdarbinti negalia turinčius asmenis, todėl atsakovo veiksmai ne tik prieštarauja juridinio asmens tikslams, bet, atsižvelgiant į jų socialinę reikšmę – viešajam interesui¹⁰¹.

Visos prieš tai šiame skyriuje aptartos bylos, ieškovams parinkus įtikinančius argumentus kurie, be kita ko, tiksliai atitiko CK nustatytas pagrindų priverstinai parduoti akcijas formuluotes, baigėsi jų pergalemis. Todėl gali susidaryti įspūdis, kad tiek ginčo šalys tiek teismai jau yra įvaldę šias CK II knygos IX skyriaus normas ir su didesnėmis jų taikymo problemomis praktikoje nėra susiduriama. Vis tik toliau pateikiamas pavyzdys tai turėtų paneigti arba bent jau sukelti pagrįstą abejonių. Ginče dėl UAB „Plusta“ akcijų ieškovai nurodė, kad atsakovas, būdamas dar ir bendrovės vienasmeniu valdymo organu, viršijęs savo kompetenciją, sudarinėjo sau palankius sandorius, asmeniniais tikslais naudojo bendrovės lėšas ir t. t. Atrodytų, kad įrodžius šias faktines aplinkybes, toks ieškinys privalo būti tenkinamas. Vis dėlto, reikalavimai priverstinai parduoti bendrovės kapitale turimą dalį baigėsi fiasko dėl formaliai neteisingo teisės taikymo. Apeliacinės instancijos teisme buvo nustatyta, kad supainioti CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. pagrindai. Ieškinį pateikę akcininkai siekė išpirkti akcijas įrodinėdami, kad negali įgyvendinti savo teisių dėl neteisėtų juridinio asmens dalyvio veiksmų, nors pagal savo reikalavimų pobūdį turėjo pagrįsti, kad pastarojo elgesys prieštarauja juridinio asmens tikslams. Įdomu yra ir tai, kad pirmosios instancijos teismas takoskyros tarp šių straipsnių nepadarė ir ieškinį buvo patenkinęs¹⁰².

4.4. Apibendrinimas

Ištyrus užsienio jurisdikcijose įtvirtintus priverstinio akcijų pardavimo pagrindus nebuvo nustatytas vienas teisine technika akivaizdžiai už kitus pranašesnis modelis. Tai leidžia daryti prielaidą, jog panašus rezultatas praktikoje gali būti pasiektas nepriklausomai nuo to, ar teisės akte pateikiamas detalus aplinkybių priverstiniam akcijų pardavimui sąrašas ar įtvirtinama tik abstrakti, universaliai pritaikoma formuluotė; ar reikalaujama įrodyti bent vienam akcininkui atsiradusius nuostolius ar pakanka nustatyti tik pačių veiksmų neteisėtumą ir t. t. Taip pat pažymėtina, jog skirtingai negu prieš tai nagrinėtoje darbo dalyje, šioje aptariamose problematikos rėmuose CK II knygos IX skyriaus teisės normų

¹⁰¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013, kat. 27.10 (S).

¹⁰² Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 15 d. sprendimas civilinėje byloje R. P. ir L. P v. E. S. ir D. S., Nr. 2A-415/2009.

sistema negali būti laikoma kaip akivaizdžiai neatitinkanti vakarietiškos teisės tradicijose vyraujančių tendencijų. Joje, kaip ir didesnėje dalyje išnagrinėtų užsienio teisės aktų, akcininko patirti nuostoliai nėra įvardijami kaip privaloma priverstinio akcijų pardavimo inicijavimo sąlyga. Tuo tarpu CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. numatytas akcininko interesus pažeidžiančių veiksmų tęstinumas, kaip jų pavojingumą nurodantis faktorius, taip pat yra sutinkamas ne vienoje jurisdikcijoje.

Nagrinėtoje nacionalinių teismų praktikoje nustatyti įvairūs juridinių asmenų dalyvių pažeidimai, kurie visiškoje daugumoje atvejų buvo pripažinti kaip patenkantys į priverstinio akcijų pardavimo instituto pagrindų rėmus. Taigi, plačios statutinės teisės formuluotės teismų sprendimuose nėra siauriamos, o tiksliai pagal jas reikalavimus formuluojančioms ginčo šalims papildomų kliūčių savo teisėms apginti jos nesukuria.

Atsižvelgiant į itin skirtingą reguliavimą iširtuose užsienio šalių teisės aktuose, doktrinoje sutinkamą pritarimą plačiam pagrindų interpretavimui ir net skatinimą jį dar labiau praplėsti; taip pat į jau išnagrinėtas bylas, iš kurių nepanašu, kad dabartinis reguliavimas nepagrįstai varžytų akcininkų teises, prieinama išvada, kad CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. įtvirtintos pagrindų procesui inicijuoti formuluotės tinkamai atlieka savo funkcinę paskirtį ir, kol kas, nėra pagrindo jų peržiūrėjimui.

5. AKCIJAS IŠPERKANTIS SUBJEKTAS

5.1. Įžanga

Atsakius į klausimus kas ir kokiems pagrindams egzistuojant gali reikalauti pritaikyti priverstinį akcijų pardavimą, šioje darbo dalyje bus nagrinėjamas subjektas esantis kitoje barikadų pusėje, teismo sprendimu galintis būti priverstas išpirkti besikreipiančio asmens akcijas. CK 2.115 str. pagrindu įrodęs, kad atsakovo veiksmai prieštarauja juridinio asmens tikslams ir ateityje negalima tikėtis jų pasikeitimo, akcijas išperka pats to siekęs ir procesą inicijavęs subjektas. Daugiau problemų galimai kelia CK 2.123 str., nurodantis, kad juridinio asmens dalyvis, dėl kurio veiksmų akcininkas ar akcininkų grupė negali įgyvendinti savo teisių, gali būti priverstas išpirkti jų akcijas. Skirtingai nuo pirma minėto proceso, kai asmuo pageidauja išpirkti kitą akcininką, taigi sutinka apsiimti su tuo susijusias pinigines prievoles, antruoju atveju šios pareigos per prievartą užkeliamos atsakovui. Tačiau kaip elgtis situacijoje, jei šią pareigą turintis akcininkas nėra finansiškai pajėgus arba išsisukinėja nuo teismo sprendimo vykdymo?

Praeitose darbo dalies užsienio šalių analizėje nustatyta proceso inicijavimo pagrindų grupė, nurodanti, kad akcininko interesai gali būti pažeidžiami išskirtinai paties juridinio asmens arba jo valdymo organų. Dar daugiau, Kvebeko provincijos statutinėje teisėje reglamentuojama, kad akcininko interesus gali pažeisti net ir tam tikri sprendimai dukterinėje įmonėje. Akivaizdu, kad dėl valdymo organų veikimo ar neveikimo gali būti pažeistos ir Lietuvoje veikiančios bendrovės akcininko teisės. Tokiu atveju, įrodyti, kad už juos atsakyti turi vienas iš juridinio asmens dalyvių gali būti sunku arba net neįmanoma. Todėl, pagal dabar galiojantį reguliavimą CK, nukentėjęs akcininkas negalėtų pareikšti reikalavimo dėl priverstinio akcijų pardavimo.

Ar įmanomas alternatyvus juridinio asmens dalyvio, kurio teisės buvo pažeistos, interesų apsaugojimo būdas šio instituto rėmuose? Ieškant atsakymo į šiuos klausimus ir dėl objektyvių priežasčių nesant šios problematikos aktualiais aspektais pasisakančios nacionalinių teismų praktikos, šioje dalyje pasitelkiama užsienio teisės aktų analizė ir teisės doktrina.

5.2. Užsienio šalių analizė

Sprendimo toli ieškoti nereikia. Darbe tiriamose skirtingose bendrosios teisės tradicijos teisės sistemose reglamentuojama panašiai, nurodant, kad asmeniui, teismo skiriamu

akcijoms išpirkti, gali būti ir akcininkas ir pati bendrovė¹⁰³. Dar daugiau, pagal MBCA, bendrovei suteikiama pirmenybė prieš akcininkus išpirkti pasitraukiančio juridinio asmens dalyvio akcijas. Šio teisės akto autoriai ypatingą dėmesį kreipė į prieš tai juridiniame asmenyje susiklosčiusių akcininkų santykių ir įtakos pusiausvyros išsaugojimui. Buvo prieita prie išvados, kad pačiai bendrovei išperkant besikreipiančio akcininko dalį įstatiniame kapitale, mažiausiai išbalansuojamas prieš tai egzistavęs bendrovės valdymas ir geriausiai apsaugomi likusių akcininkų interesai¹⁰⁴.

Persikeliant per Atlantą apžvelgti Šiaurės šalių teisės sistemas, matyti, kad tas pats klausimas šiame regione sprendžiamas skirtingai. Danijos ir Suomijos teisės aktai, kaip ir Lietuvos CK, pareigą išpirkti priskiria išimtinai teises pažeidusiam juridinio asmens dalyviui¹⁰⁵. Tuo tarpu Švedijos įstatymų leidėjas pareigą grąžinti to reikalaujančio juridinio asmens dalyvio investicijas priskiria vien tik bendrovei¹⁰⁶. Išskirtinis modelis pasirinktas Norvegijoje bendrovių įstatyme. Jame pareiga išpirkti besikreipiantį akcininką nurodoma juridiniam asmeniui, tačiau, tuo pačiu jam suteikiama teisė vietoje savęs pirkėju paskirti kitą asmenį¹⁰⁷. EMCA autoriai pasekė Danijos bei Suomijos pavydžiu ir apsiribojo formuluote, kad tik akcininkas, savo veiksmis sukėlęs žalos kitam juridinio asmens dalyviui, gali būti įpareigotas išpirkti pastarojo dalį įstatiniame kapitale¹⁰⁸.

Toliau bus nagrinėjamos jurisdikcijos, pasižyminčios didžiausiu ryšiu su Lietuvos CK. Tiek Kvebeko provincijos tiek Nyderlandų teisės aktai nagrinėjamu klausimu yra lankstūs. Kvebeko provincijos bendrovių įstatymo 451 str. leidžia pasirinkti: bendrovė, akcininkas ar kitas asmuo konkrečioje situacijoje privalo išpirkti pasitraukiančio

¹⁰³ Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition, 14.34 str. (a) d.

¹⁰³ New York Business Corporation Law – BSC [interaktyvus]. 1118 str. (a) d. [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://codes.findlaw.com/ny/business-corporation-law> >.

¹⁰³ Companies Act 2006 [interaktyvus]. 996 str. 2 d. (e) p. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> >.

¹⁰⁴ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. *Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005*, p. 727-728 [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf> >.

¹⁰⁵ Danish Act on Public and Private Limited Companies [interaktyvus]. 362 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą:

< https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf >.

¹⁰⁵ Limited Liability Companies Act [interaktyvus]. 6 d. 23 skyriaus. 1 poskyris. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf> >.

¹⁰⁶ The Swedish Companies Act [interaktyvus]. *Norstedts Juridik AB, Sweden*, 25 skyriaus 22 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą:

< http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf >

¹⁰⁷ Norwegian Companies Act [interaktyvus]. *Industry and Fisheries Ministry*, 1997, 4-24 str. 2 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44/###> >.

¹⁰⁸ The European Model Company Act (EMCA). *European Model Company Act Group*, 2015.

akcininko dalį¹⁰⁹. Nyderlandų civilinis kodeksas reguliuoja panašiai ir 2:343 str. 1 d. nustato, kad tiek teises pažeidęs akcininkas tiek pati bendrovė gali tapti akcijas išperkančiu subjektu¹¹⁰. Atkreiptinas dėmesys, kad iki Nyderlandų civilinio kodekso reformos, priverstinio akcijų pardavimo institutas buvo reguliuojamas taip, kad akcijos galėjo būti išpirktos vien tik akcininko, dėl kurio veiksmų buvo patiriama žala¹¹¹.

5.3. Apibendrinimas

Dauguma darbe tiriamų užsienio teisės aktų priverstinai akcijas išperkančiu subjektu laiko tiek akcininką tiek bendrovę. Išskirtinis reguliavimas sutinkamas Kvebeko provincijoje ir Norvegijoje, kurių jurisdikcijose akcijoms išpirkti galima paskirti dar ir trečiąjį asmenį. Kitokios pozicijos laikosi Švedija, kuri gražinti investicijas pasitraukiančiam akcininkui įpareigoja tik bendrovę. Trečiąją nuomonę pateikia EMCA, Suomijos ir Danijos bendrovių įstatymai, kurie, kaip ir Lietuvoje, tokią pareigą numato tik akcininkui. Doktrinoje galima rasti argumentų, kodėl būtent šis modelis galėtų būti laikomas optimaliausiu: (i) toks reguliavimas labiausiai atitinka bendrovės kaip kapitalizuotos įmonės modelį, (ii) bendrovė akcininko teises gali pažeisti tik formaliai, praktikoje tai visuomet reikš ginčą tarp akcininkų, (iii) įpareigojus bendrovę išpirkti akcijas gali būti pažeisti jos ir jos akcininkų bei kreditorių interesai (sumažėtų kapitalas, lėšos negalėtų būti panaudotos plėtrai, kiltų nemokumo rizika ir t. t.)¹¹².

Kita vertus, kaip ir daugumoje užsienio jurisdikcijų, Lietuvos teisės doktrinoje taip pat pasisakoma ir už bendrovės, kaip akcijas išperkančio subjekto, įtraukimą į priverstinio akcijų pardavimo institutą (procese pagal CK 2.123 straipsnį). Be jau minėto pasikeitimo olandų teisės sistemoje, kaip pagrindiniai tokio pasiūlymo argumentai pateikiami: (i) egzistuojanti alternatyva situacijai, kada akcininkas turintis išpirkti akcijas nėra finansiškai pajėgus ir (ar) vengia vykdyti teismo sprendimą, (ii) akcininko interesai gali būti pažeidžiami ne tik akcininko, bet ir bendrovės organų veiksmais, (iii) iki šiol priverstinio akcijų pardavimo institutas Lietuvoje nebuvo veiksmingas¹¹³. Europos Žmogaus Teisių Teismas yra išaiškinęs, kad net ir ginčiuose tarp privačių asmenų,

¹⁰⁹ Business Corporations Act [interaktyvus]. *Éditeur officiel du Québec*, 2016 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/S-31.1> >.

¹¹⁰ Civil Code of the Netherlands [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> >.

¹¹¹ Burgerlijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen [interaktyvus]. 1992, 2:343 str. 1 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW2.html> >.

¹¹² MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 223.

¹¹³ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 223-226.

valstybė privalo ne tik užtikrinti teisę kreiptis į teisingą teismą, bet ir tinkamą sprendimų įgyvendinimą juos priėmus¹¹⁴. Manytina, kad priverstinio akcijų pardavimo institute įtvirtinus galimybę atsakovu patraukti tiek bendrovę, tiek jos akcininką, teismo nutarčių įvykdymas palengvėtų, nes būtų paliktas pasirinkimas reikalavimus nukreipti į mokesnį subjektą.

Pažymėtina, kad šis CK papildymas nereikalautų arba reikalautų tik minimalių susijusių teisės aktų, visų pirma ABĮ, pakeitimo. Jau dabar egzistuoja sistema, nustatanti kaip bendrovėje turi būti elgiamasi su nuosavomis akcijomis ir kokias akcijas galima įgyti. ABĮ 54 str. 4 d. nustatomi nuosavų akcijų įsigijimo ribojimai, neleidžiantys pernelyg išseikvoti bendrovės nuosavą kapitalą. To paties įstatymo 54 str. 5 d. įtvirtintas draudimas įsigyti nevisiškai apmokėtas akcijas. ABĮ 54 str. 3 d. numato, kad negali susidaryti situacija, kai bendrovei priklausytų daugiau kaip 1/10 nuosavo įstatinio kapitalo, tačiau 54 str. 11 d. nurodo, kad jei ši situacija ir susidarė, per 12 mėn. terminą nuosavos akcijos, viršijančios nurodytą ribą, turi būti perleistos arba anuliuojamos¹¹⁵. Panaši saugiklių sistema veikia ir Nyderlanduose¹¹⁶, todėl manytina, kad pakeitimai sėkmingai įsiliėtų ir į mūsų teisės sistemą.

Šio darbo autoriaus įsitikinimu, tiek užsienio jurisdikcijų tyrime padarytos išvados, tiek Lietuvos doktrinoje išdėstytos pozicijos sudaro pakankamą pagrindą daryti toliau pateikiami išvada. Bendrovė taip pat turi būti pripažinta subjektu, kuris teismo sprendimu gali būti įpareigotas išpirkti pasitraukiančio akcininko dalį juridiniame asmenyje. Visų pirma, tokiu būdu būtų geriau apsaugomos akcininko teisės situacijose, kai jo teisės pažeidžia pati bendrovė ar jos valdymo organai. Taip pat, dažnu atveju, būtų mažiau išbalansuojamas nusistovėjęs įtakos pasidalinimas ar net išlaikomas *status quo* bendrovės valdyme. Galiausiai, šis pakeitimas turėtų teigiamą įtaką viso instituto efektyvumo didinimui.

¹¹⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. liepos 28 d. sprendimas *Immobiliare Saffi prieš Italiją* byloje Nr. 22774/93 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą:

< http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_VO-T0PQUEMJ:hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-58292%26filename%3D001-58292.pdf%26TID%3Dthkbhnilzk+%&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt >.

¹¹⁵ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas. *Valstybės žinios*. 2000. Nr. 64-1914.

¹¹⁶ Civil Code of the Netherlands [interaktyvus]. 2:207 str. 1-2 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> >.

6. PROCESO KONCENTRACIJA

6.1. Proceso etapai

Statutinėje teisėje tinkamai sureguliuoti su ginčo šalimis, pagrindais ir kitomis materialinės teisės detalėmis susijusius klausimus negana. Priverstinio akcijų pardavimo institutas teiks laukiamą rezultatą visos privatinės teisės sistemoje tik tuomet, kai juo bus galima naudotis efektyviai – rezultato – pažeistų teisių atstatymo, sulaukiant per protingą terminą. Nagrinėjamas procesas, kurio metu siekiama susigrąžinti investicijas dėl negalėjimo įgyvendinti savo subjektinių teisių juridiniame asmenyje, jau iš savo instituto pavadinimo signalizuoja apie sudėtingą bylinėjimąsi, reikalaujantį gilių teisės žinių. Neveltui šiose bylose šalis privalomai turi atstovauti advokatai¹¹⁷. Atsižvelgiant į tai, šiam institutui turi būti skiriamas papildomas dėmesys, be kita ko, tam, kad procesas būtų užbaigtas kaip įmanoma operatyviau ir paprasčiau. Todėl šioje darbo dalyje bus siekiama atsakyti į klausimą ar šiuo metu galiojančiose CK II knygos IX skyriaus normose sudaromos sąlygos įmanomai trumpiausiam bylos išnagrinėjimo terminui ir efektyviam pažeistų teisių atstatymui.

Priverstinio akcijų pardavimo institute išskiriami trys proceso etapai, kuriuose teismas: (i) priima sprendimą dėl ieškinio priverstinai išpirkti (CK 2.115 str.) arba parduoti (CK 2.123 str.) akcijas pagrįstumo, (ii) konstatavus, kad egzistuoja CK 2.115 str. arba CK 2.123 str. numatyti pagrindai, skiria ekspertus akcijų kainai nustatyti (CK 2.118 str.), (iii) nutartimi nustato akcijų kainą (CK 2.119 str.)¹¹⁸. Tiek pirmoji, tiek trečioji bylos nagrinėjimo dalis gali būti apskūsta atskirai¹¹⁹, taip galimai prailginant kelią iki galutinio teismo proceso užbaigimo, ypač jei ginčas per skirtingas instancijas tęstųsi iki pat kasacinio teismo. Didžioji dalis tirtų užsienio materialinės teisės aktų dėl šio instituto proceso stadijų nepasisako. Vis tik, Lietuvos CK įtvirtintą modelį galima palyginti su jau analizuotu MBCA ir, svarbiausia, Nyderlandų civiliniu kodeksu.

6.1.1. Užsienio šalių analizė

Analizuojant šioje dalyje nagrinėjamą CK II knygos IX skyriaus aspektą visų pirma bus tiriamas MBCA autorių sukurtas procesas. Šio teisės akto sistema, dėl savo organizuotumo, teisinės minties švarumo ir normų preciziškumo, eilinį kartą įrodo, kad ne

¹¹⁷ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262, 2.115 str. 3 d.

¹¹⁸ *Ibid.*, II knygos IX skyrius.

¹¹⁹ *Ibid.*, 2.117 str. 4 d., 2.119 str. 3 d.

be reikalo įgavo pripažinimą visoje šalyje¹²⁰. Daugumoje JAV valstijų, tame tarpe ir Niujorko¹²¹, sutinkamas pasitraukimo iš juridinio asmens reguliavimas, kuomet juridinio asmens dalyvis visų pirma turi kreiptis dėl jo likvidavimo¹²². Atitinkamai, likę akcininkai, suinteresuoti bendrovės išsaugojimu, arba pati bendrovė, yra priversti aktyviais veiksmais užkirsti kelią scenarijui, kuomet jos turtas bus išdalintas proporcingai įstatiniame kapitale turimoms dalims, o vykdoma komercinė veikla nutraukta. Pagal MBCA teisės sistemą, tai padaryti galima įrodant, kad ieškinyš yra nepagrįstas¹²³, o besikreipiančio akcininko teisės nėra suvaržytos. Egzistuoja ir kitas variantas – per 90 dienų pareikšti, kad pastarajam bus sudarytos sąlygos pasitraukti iš juridinio asmens išperkant jo akcijas¹²⁴. Akivaizdu, kad antroji opcija yra labiau priimtina abejoms šalims, todėl praktikoje naudojamas kur kas dažniau¹²⁵. Šiuo būdu besikreipiantis akcininkas greitai atgauna savo investicijas, o tai paprastai ir yra pagrindinis jo tikslas, tuo tarpu likę akcininkai išsaugo juridinį asmenį ir gali lengviau jį valdyti atsikratę pretenzijas reiškiančio jo dalyvio¹²⁶. Pareiškus, kad ieškinį pateikęs asmens akcijos bus išperkamos, skiriamas 60 dienų terminas susitarti dėl kainos, o konsensuso nepasiekus, ją nustato teismas¹²⁷.

Nagrinėjamas MBCA procesas efektyviai įgyvendina jam keliamus teisinius tikslus dėl šių toliau nurodomų savybių. Pirma, griežti ir aiškiai reglamentuoti proceso terminai neleidžia jam tapti pernelyg ilgam ir kuria teisinį užtikrintumą. Antra, asmenys, siekiantys išsaugoti juridinio asmens veiklos tęstinumą, priverčiami operatyviai ir aktyviai įsitraukti į procesą, taip paskatinant visų šalių prisidėjimą prie koncentruoto bylos išnagrinėjimo. Trečia, itin paprastai, tačiau sumaniai ribojamas piktnaudžiavimas procesu, kuris bus aptariamasis plačiau kitame šios darbo dalies skyriuje.

¹²⁰ GORRIS, J.; M., HAMERMESH, L.A.; ir STRINE JR., L. E. Delaware Corporate Law and the Model Business Corporation Act: A Study in Symbiosis [interaktyvus]. *Law and Contemporary Problems*, 2011, p. 107-120 [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol74/iss1/9> >.

¹²¹ New York Business Corporation Law – BSC [interaktyvus]. 1118 str. [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://codes.findlaw.com/ny/business-corporation-law> >.

¹²² HAYNSWORTH, H. J. The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension [interaktyvus]. *Cleveland State Law Review*, 25, 1987, p. 32-33 [žiūrėta 2017 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: < <http://engagedscholarship.csuohio.edu/clevstlrev/vol35/iss1/5> >.

¹²³ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. *Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005*, p. 725-726 [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf> >.

¹²⁴ Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition, 14.34 str. (b), (f) d.

¹²⁵ KERSHAW, D. *Company Law in Context*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 680-682.

¹²⁶ HAYNSWORTH, H. J. The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension [interaktyvus]. *Cleveland State Law Review*, 25, 1987, p. 53 [žiūrėta 2017 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: < <http://engagedscholarship.csuohio.edu/clevstlrev/vol35/iss1/5> >

¹²⁷ Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition, 14.34 str. (c)-(d) d.

Vis dėlto, kad ir koks pažangus būtų JAV naudojamas modelis, jo pritaikymas būtų gana drastiškas CK ir CPK teisės sistemų posūkis, todėl toliau analizuojamas teisės aktas kurio pavyzdžiu pasekta kuriant CK II knygos IX skyrių. Nenuostabu, kad olandai taip pat išskiria tris, lietuviškiems identiškus, proceso etapus. Dar iki 2013 metų galiojusioje Nyderlandų civilinio kodekso II knygos redakcijoje, buvo *expressis verbis* nustatyta, jog po to, kai patenkinamas ieškinys dėl privalomojo akcijų išpirkimo, teismo sprendimas paskirti ekspertus kainai nustatyti yra neskundžiamas¹²⁸. Lietuvos CK 2.117 str. dėl nutarties paskirti ekspertus apskundimo nepasisakoma. Po 2012 metų Nyderlandų civilinio kodekso pakeitimų, kuriant kuriuos buvo kreipiamas dėmesys ir į proceso operatyvumą, priverstinio akcijų pardavimo procesas buvo sugriežtintas dėl galimybių jį sulėtinti apribojimo. Naujoje redakcijoje, 2:339 str. 1 d. nurodoma, kad, nebent teismas nuspręstų kitaip, sprendimas dėl ieškinio patenkinimo gali būti apskūstas tik kartu su 2:340 str. nurodomu sprendimu. Pastarajame reglamentuojamas išperkamų akcijų kainos nustatymas¹²⁹. Matyti, kad pakeistame Nyderlandų priverstinio akcijų pardavimo institute procesas gali būti apskūstas tik vieną kartą, teismui patenkinus ieškinį ir nustačius vertybinių popierių kainą. Ekspertų skyrimas, kaip ir senoje redakcijoje, išliko neskundžiamas¹³⁰. Šio darbo autoriaus nuomone, minėtomis nuostatomis buvo siekta sumažinti priverstinio akcijų pardavimo bylų trukmę, minimizuoti proceso užvilkinimo grėsmę, ir taip siekti, kad instituto tikslai taptų lengviau įgyvendinami.

6.1.2. Teismų praktikos apibendrinimas

Kuklioje CK II knygos IX skyriaus teismų praktikoje galima aptikti apskūstų sprendimų skaičiumi visiškai nekuklių acininkų ginčų. Ilgiausiai trukęs iš visų darbe aptariamų priverstinio akcijų pardavimo procesų – dėl UAB „Lavysas“ akcijų. Pirmasis sprendimas šiame procese buvo priimtas 2007 m. rugpjūčio 6 d. Po jo sekė nagrinėjimai dėl įpareigojimo išpirkti mažųjų acininkų dalį apeliacinės ir kasacinės instancijos teismuose, tačiau ir ten teisinė bylos šalių akistata nesibaigė. Vėliau prireikė dar dviejų teismo nutarčių, kad būtų priimtas sprendimas dėl galutinės atsakovo ieškovams mokėtinos

¹²⁸ Burgerlijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen [interaktyvus]. 1992, 2:339 str. 1 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW2.html> >.

¹²⁹ Civil Code of the Netherlands [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> >.

¹³⁰ *Ibid.*, 2:339 str. 1 d.

kainos už perleidžiamas akcijas. Šio darbo autoriaus žiniomis, paskutinis teismo sprendimas šioje byloje priimtas LApT 2010 m. kovo 18 d.¹³¹

Nors dveji metai ir aštuoni mėnesiai penkiems teismo sprendimams toje pačioje byloje priimti ir neatrodo neprotingai ilgas laiko tarpas, tačiau dėl vis augančio civilinių ginčų skaičiaus¹³², tikėtina, kad ateityje tokie procesai tik ilgės. Tuomet, tam, kad užtikrinti Europos Žmogaus teisių konvencijos 6 str. įtvirtintą teisę į teisingą bylos išnagrinėjimą, vienaip ar kitaip, tokius ginčus išspręsti reikės per įmanomai trumpiausią laiką¹³³. To nepadarius, koncentruotą bylos išnagrinėjimą ir teisės viršenybę neužtikrinusi valstybė gali būti įpareigoti atlyginti bylos šalių patirtus nuostolius¹³⁴. Tiek dėl skirtingų proceso etapų, tiek dėl savo esmės ginčai dėl priverstinio akcijų pardavimo galimai būtų laikomi kaip sudėtingi. Vis dėlto, Europos Žmogaus Teisių Teismo praktikoje tokia aplinkybė, kaip ir didelis teismų užimtumas, paprastai nelaikytina pakankama ilgam bylos nagrinėjimui pateisinti¹³⁵.

Jeigu, vadovaujantis Nyderlandų pavyzdžiu, ir Lietuvoje būtų nustatyta, kad sprendimas dėl įpareigojimo nupirkti akcijas skundžiamas tik kartu su nutartimi dėl akcijų kainos, bylų dėl priverstinio akcijų pardavimo procesas taptų dukart operatyvesnis ir geriau užtikrintų akcininkų teisių apsaugą.

6.1.3. Apibendrinimas

Analizuotas MBCA teisės akto modelis yra puikus pavyzdys gerai organizuoto mechanizmo, per itin trumpą laiką leidžiančio išspręsti tarp akcininkų kilusį sudėtingą ginčą ir taip pasitraukti iš juridinio asmens atsiimant savo įneštą dalį. Suprantama, kad būdami kontinentinės teisės įtakos sferoje privalome daugiau dėmesio skirti į būtent čia veikiančių jurisdikcijų geruosius pavyzdžius ir esant galimybei juos perimti. Kadangi CK II knygos IX skyriaus teisės sistemą galime vadinti olandiška, tad būtent Nyderlandų civilinį kodeksą ir ypač jo pakeitimus privalu sekti itin akylai. Šiame teisės akte

¹³¹ Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2010 m. kovo 18d. nutartis civilinėje byloje Ž.N., K.T., J.T., A.T., Z.T., D.T., A.T. v. UAB „Grigiškių statyba“, Nr. 2-239/2010.

¹³² Lietuvos teismų internetinis puslapis [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemos-naujienos/teismai-pristate-2015-m.-veiklos-rezultatus-byly-skaicius-toliau-auga/3354> >.

¹³³ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 2000-11-10, Nr. 96-3016.

¹³⁴ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. liepos 28 d. sprendimas *Bottazzi prieš Italiją* byloje Nr. 34884/97. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: <

¹³⁵ Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 16 d. sprendimas *Padalevičius prieš Lietuvą* byloje Nr. 12278/03. [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: < http://lrv-atstovas-ezt.lt/uploads/PADALEVICIUS_2009_sprendimas.pdf >.

2013 metų sausio 1 d. įsigaliojo pakeitimai, optimizuojantys priverstinio akcijų pardavimo institutą ir procesine prasme, uždrausdami užginčyti tarpinius jo sprendimus.

Galima būtų rasti argumentų ir dėl dabartinio CK reguliavo privalumų. Vienas iš pagrindinių – atsakovo teisinės gynybos priemonių efektyvumas. Įtikinamus argumentus pateikęs atsakovas gali laimėti bylą dar pirmajame etape, taip pat apskūsti pirmą teismo nutartį iki kainos nustatymo. Kitu atveju, apeliacinį skundą atsakovas būtų priverstas teikti tik po akcijų kainos nustatymo. Taigi, būtų atimta teisė iš karto užginčyti jo nuomone neteisingus teismo sprendimus, tam tikrais atvejais tai reikštų ir bylinėjimosi išlaidų išaugimą.

Vis tik, darbe pateikiami argumentai pasisakantys už tarpinių nutarčių apskundimo draudimą laikytini svaresniais. Brangių ir daug laiko reikalaujančių procesų, kai dėl vieno ir to paties priverstinio akcijų pardavimo skirtingų etapų ginčas keliauja per du teismo instancijų ratus, jau galima aptikti ir dar menkai susiformavusioje CK II knygos IX skyriaus teismų praktikoje. Todėl, siekiant optimizuoti priverstinį akcijų pardavimą Lietuvoje, privalu sekti pažangiausių užsienio teisės aktų pavyzdžiu, draudžiant atsakovui pateikti apeliaciją dėl tarpinių sprendimų ir taip paspartinant ginčo išsprendimą bei optimizuoti visos teisės normų grupės efektyvumą praktikoje.

6.2. Piktnaudžiavimas procesu

Ne mažiau svarbi sąlyga greitam bylos išnagrinėjimui yra tinkamas šalių elgesys, rūpinimasis greitu klausimo išsprendimu. Atgrasyti nuo priešingo veikimo CPK numatomos piniginės sankcijos už piktnaudžiavimą procesinėmis teisėmis¹³⁶. Lietuvos teisės doktrinoje nurodoma, kad piktnaudžiavimo priverstinio akcijų pardavimo institutu padeda išvengti ir CK 2.115 str. 3 d. įtvirtinta norma, reikalaujanti, kad šalis jame privalomai turi atstovauti advokatai¹³⁷. Tačiau kaip matyti ir iš kasacinės instancijos teismo praktikos, egzistuoja atvejai, kai net patys advokatai pripažįstami piktnaudžiavę procesinėmis teisėmis ir būtent jiems skiriamos CPK įtvirtintos atitinkamos baudos¹³⁸. Todėl abejotina, ar šis reguliavimas yra pakankamas užsibrėžtam tikslui pasiekti ir rekomenduotina ieškoti veiksmingesnių būdų.

¹³⁶ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*. 2002. Nr. 36-1340, 95 str.

¹³⁷ MIKELĖNAS, V., *et al. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002, p. 237-238.

¹³⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. *2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje akcinė bendrovė „Klaipėdos jūrų krovinių kompanija“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Agerona“*, Nr. 3K-3-159-421/2016.

Daugumoje šiame darbe analizuojamų teisės aktų klausimai dėl piktnaudžiavimo procesu nėra aptariami, taigi, šios darbo dalies tyrimui bus naudojami tik MBCA, Niujorko valstijos ir Švedijos teisės aktai.

6.2.1. Užsienio šalių analizė

Stebint iš Lietuvos teisės perspektyvos, nagrinėjamų JAV teisės aktų saugikliai, kuriais siekiama užkirsti kelią piktnaudžiavimui procesinėmis teisėmis, gali atrodyti kiek egzotiškai. Sisteminis ir loginis MBCA 14.30 str. ir 14.34 str.¹³⁹ bei Niujorko bendrovių įstatymo 1116 str. ir 1118 str. įtvirtintų normų¹⁴⁰ išaiškinimas veda prie išvados, kad iš likvidavimo proceso, kuris šių teisės aktų veikimo jurisdikcijose paprastai virsta priverstinio akcijų pardavimo procesu, šalys savo noru pasitraukti negali.

MBCA komentare nurodoma, jog juridinio asmens dalyvis, kuris kreipėsi dėl bendrovės likvidavimo, tampa neatšaukiamai įsipareigojusių parduoti savo akcijas, jei kitas akcininkas ar pati bendrovė pasinaudoja teise jas išpirkti. Draudimas pasitraukti iš proceso atitinkamai taikomas ir kitai jo šaliai. Šios nuostatos skirtos sumažinti piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis tikimybę, kada normos, įpareigojančios likviduoti juridinį asmenį, būtų panaudojamos „strateginiams tikslams“. Komentuojamo dokumento autoriai siekė atkreipti dėmesį į tai, kad analizuojami ieškiniai gali būti teikiami ne tik dėl realiai egzistuojančio akcininko teisių pažeidimo, bet ir dėl tam tikrų suinteresuotų asmenų taktinių ėjimų kovoje dėl bendrovės valdymo. Todėl teismai turi itin kruopščiai išnagrinėti tikrąją reikalų padėtį juridiniame asmenyje ir santykius tarp jo dalyvių¹⁴¹.

Taigi, MBCA ir daugumos JAV valstijų teisės aktų propaguojamas priverstinio akcijų pardavimo meksikietiškos akistatos (angl. *Mexican standoff*) metodas. Pagal jį, tiek procesą inicijavusi tiek į jį įstojusi šalis, išskyrus išimtines aplinkybes, bus priverstos jame dalyvauti iki pat pabaigos. Tuo tarpu Švedijos įstatymų leidėjas, kuris taip pat akcijų pardavimo procedūrą yra susiejęs su reikalavimu likviduoti juridinį asmenį, draudimų pasitraukti iš proceso nenustatė. Švedijos bendrovių įstatyme suteikiama teisė prie ieškinio prisijungusiems asmenims toliau tęsti procesą patiems, pirmajam akcininkui

¹³⁹ Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition.

¹⁴⁰ New York Business Corporation Law – BSC [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://codes.findlaw.com/ny/business-corporation-law> >.

¹⁴¹ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. *Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005*, p. 726-727 [interaktyvus]. 2005, 14.34, 14.43 dalys [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf> >.

išstojus iš bylos¹⁴². Šioje vietoje svarbu dar kartą paminėti, kad kitaip negu kitose darbe nagrinėjamose jurisdikcijose, Švedijoje besikreipiančio akcininko teisės išpirkti gali tik pati bendrovė. Taip pat iš kitų teisės aktų išsiskiria detalė, kad teismas privalo įvertinti tokio bendrovės sprendimo išpirkti akcijas pasekmes darbuotojams ir kreditoriams¹⁴³. Šie ir kiti Švedijos bendrovių įstatymo skirtumai gali reikšti, kad pasitraukimo iš proceso draudimo nebuvimas yra nulemtas kitų egzistuojančių saugiklių ir paties instituto skirtumų.

6.2.2. Apibendrinimas

Reziumuojant, tiek dėl pavyzdžių tiriamuose teisės aktuose stokos, tiek dėl didelio CK teisės normų sistemos skirtumų nuo esančių JAV, vienareikšmiškai atsakyti, ar CK II knygos IX skyriuje turėtų būti ribojamas šalių pasitraukimas iš proceso, sudėtinga. Vis tik, šio darbo autoriaus nuomone, bylose, o ypač didelės vertės, CPK taikomos baudos šalių nuo piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis neatgrasins, o vien tik advokato atstovavimas byloje, deja, taip pat nėra sąžiningo bylinėjimosi garantas. Dėl savo neefektyvumo priverstinis akcijų pardavimas Lietuvoje kol kas yra retai naudojamas kaip instrumentas kovoje dėl juridinių asmenų kontrolės. Galimai ir dėl to, nacionalinių teismų praktikoje neatsirado ryškesnių piktnaudžiavimo šiuo procesu pavyzdžių. Tačiau situacijai pasikeitus, šioje dalyje aptartu ar kitu būdu reikės sukurti mechanizmą, kuris užtikrintų instituto naudojimą tik įstatymo leidėjo numatytiems teisių apsaugos tikslams.

¹⁴² The Swedish Companies Act [interaktyvus]. *Norstedts Juridik AB, Sweden*, 25 skyriaus 21 d. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą:
< http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf >.

¹⁴³ *Ibid.*, 25 skyriaus 22 d.

7. DARBO APIBENDRINIMAS

Šiame darbe atskleisti probleminiai priverstinio akcijų pardavimo instituto aspektai ir kiekvienas atskirai lemtų apčiuopiamą CK II knygos IX skyriaus normų sistemos išbalansavimą. Negana to, šiuo metu jie koegzistuoja ir lemia esminius akcininkų, ypač smulkiųjų, teisinių gynybos priemonių apribojimus. Iš visos ištirtos priverstinio akcijų pardavimo proceso problematikos, ko gero didžiausią susirūpinimą kelia CK reglamentavimas susijęs su akcijas parduodančiais ir išperkančiais asmenimis.

Darbe pateikta pakankamai užsienio teisės aktais paremtų argumentų, pagrindžiančių poziciją, kad CK 2.116 str. nustatyta 1/3 įstatinio kapitalo dalis procesui inicijuoti turi būti panaikina. Tai taip pat akivaizdu iš nacionalinių teismų praktikos analizės, kurioje matyti, kad vienintelis būdas smulkiesiems akcininkams apginti savo teises yra burtis į bendraieškovių grupes. Toks kooperavimas, tikėtina, yra sudėtingas, ką byloja aptiktos vos dvi tokio pobūdžio bylos. Bet koku atveju, situacija, kada vienas juridinio asmens dalyvis negali apginti savo pažeistų teisių be kitų dalyvių pagalbos, neturėtų būti toleruotina.

Šioje vietoje atkreiptinas dėmesys ir į darbo pradžioje aptartą pasiūlymą dėl ABĮ pakeitimų¹⁴⁴. Minėta, kad juo norima suteikti iki 5 procentų turinčiam bendrovės akcininkui reikalauti, kad jo dalis būtų išpirkta. Iki šiol toks reguliavimas buvo taikomas VPĮ ir tik atviro tipo bendrovėms. Jei šie ABĮ pakeitimai būtų priimti, susidarytų situacija, kada ne daugiau kaip 1/20 dalies įstatiniame kapitale valdantis asmuo galėtų reikalauti dėl jo dalies išpirkimo, kai kitas asmuo įsigyja atitinkamai bent 19/20. Tuo tarpu, pavyzdžiui, 9 procentus akcijų turintis juridinio asmens dalyvis negali reikalauti priverstinio akcijų pardavimo ar bendrovės veiklos tyrimo pagal CK. Toks akcininkas taip pat negalėtų reikalauti išpirkti jo akcijas, visas likusias, šiuo atveju 91 procentus, įsigijus kitam juridinio asmens dalyviui. Taigi, 9 procentus turintis akcininkas atsidurtų blogesnėje, labiau pažeidžiamoje padėtyje, negu turintis 5 procentus. Ši situacija nesusidarytų jei darbe analizuotos teisės būtų suteikiamos bet kuriam akcininkui, nepriklausomai nuo akcijų dalies.

Užsienio šalių analizė sufleruoja, kad ir juridinis asmuo turėtų būti įtrauktas į subjektų, priverstinai išperkančių pasitraukti siekiančio akcininko dalį. Šiuo pavyzdžiu turėtų vadovautis ir Lietuvos įstatymų leidėjas. Atkreiptinas dėmesys, kad priėmus tokį sprendimą galimai iškiltų naujų, teisės doktrinos lygiu spęstinių klausimų. Tokiu atveju

¹⁴⁴ Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 4, 16, 161, 18, 19, 20, 21, 25, 261, 31, 32, 33, 34, 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 162, 371 ir 471 straipsniais įstatymo projektas. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. 2016. Nr. 16-13680.

reikėtų pasirinkti kuris subjektas – prasižengęs akcininkas ar pati bendrovė ir koku atveju turėtų išpirkti pasitraukti siekiančio juridinio asmens dalyvio akcijas. Ar prioritetas būtų taikomas juridiniam asmeniui, kaip, pavyzdžiui, Norvegijoje ir MBCA, ar bendrovė ir akcininkas būtų laikomi lygiaverčiais, kaip, pavyzdžiui, Nyderlanduose arba Jungtinėje Karalystėje? Sutiktina su doktrinoje išsakoma pozicija, kad bendrovė neturėtų būti įpareigojama išpirkti akcininką, jei tai reikšmingai pažeistų kitų akcininkų arba kreditorių interesus. Tas pats pasakytina apie situaciją, kada toks savų akcijų įsigijimas prieštarautų nuosavo kapitalo palaikymą ar savų akcijų įsigijimą nustatančioms imperatyvioms normoms¹⁴⁵. Tačiau tai nepadeda atsakyti į klausimą tais atvejais, kai akcininko dalies išpirkimas atitiks įstatymo raidę ir nepažeis kitų asmenų interesų. Juolab, kad doktrinoje taip pat argumentuojama, jog paties juridinio asmens įvykdomas pasitraukti siekiančio akcininko išpirkimas geriausiai užtikrina likusių jo dalyvių interesus¹⁴⁶.

Vienintelė šio darbo dalis, kurioje didesnė CK II knygos IX skyriaus problematika taip ir nebuvo apčiuopta – dėl pagrindų tiriamo instituto procesui inicijuoti. Šiuo metu CK įtvirtintas reglamentavimas, palyginus su ištirtuose užsienio teisės aktuose nustatytais, skirtingai nuo kitų darbe nagrinėtų instituto dalių, blogąja prasme neišsiskiria. Tuo pačiu tai nereiškia, kad jis yra pats optimaliausias, o toliau ieškoti efektyvesnių sprendimų nėra verta. Iš darbe nagrinėtos teismų praktikos matyti, kad konfliktinių situacijų tarp akcininkų gali kilti pačių įvairiausių. Todėl platus sąlygų procesui inicijuoti formulavimas bent jau neriboja akcininkų teisių kreiptis į teismą. Jei kituose CK institutuose toks teiginys būtų bereikšmis, tai priverstinį akcijų pardavimą reguliuojančio kontekste jis skamba kaip teigiamas įvertinimas. Egzistuojant šiai situacijai, sutiktina su doktrinoje išsakoma pozicija, kad *numerus clausus* pagrindų įtvirtinimas statutinėje teisėje būtų netikslingas¹⁴⁷. Atsižvelgiant į tai, kol kas, CK 2.115 str. ir CK 2.123 str. įtvirtintos proceso inicijavimo sąlygos neturėtų būti koreguojamos.

Kalbant apie priverstinio akcijų pardavimo procesus, negalima nesižavėti JAV teisės aktuose įtvirtinta sistema. Pirma, proceso šalys jose, teismui nededant papildomų pastangų, įpareigojamos aktyviai dalyvauti bylos nagrinėjime ir siekti visiems naudingiausio sprendimo. Antra, nustatomi aiškūs ir protingi terminai, per kuriuos šalys gali vienaip ar kitaip daryti įtaką bylos baigčiai. Pavyzdžiui, gali pareikšti dėl

¹⁴⁵ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 225.

¹⁴⁶ American Bar Association. Committee on Corporate Laws. *Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005* [interaktyvus]. 2005, 14-44 skyrius [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf> >.

¹⁴⁷ MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015, p. 214.

besikreipiančio akcininko dalies išpirkimo, jau prasidėjus procesui tačiau iki teismo įsikišimo susitarti dėl akcijų kainos. Kitu atveju, juridinio asmens veiklos tolimesnis likimas priklausys tik nuo teismo valios, o tai nėra naudinga jo funkcionavimu ateityje suinteresuotiems asmenims. Įsivaizduoti, kad panašus reguliavimas galėtų būti pritaikytas Lietuvoje, nelengva. Vis tik, šis pavyzdys įrodo, kad pasitekus galias teisės žinias ir šiek tiek originalumo net ir sudėtingiausi teismo procesai gali tapti kur kas efektyvesni.

Pabaigai verta pastebėti, kad darbe autoriaus nagrinėjama tik jo manymu aktualiausia CK II knygos IX skyriaus problematika. Tačiau, galimai egzistuoja ir daugiau atidžios analizės reikalaujančių šio proceso dalių. Vienas iš tokių galėtų būti akcijų kainos nustatymo momentas. Išsprendus klausimą dėl ieškinio dėl priverstinio akcijų pardavimo patenkinimo iš karto tenka spręsti kitą – kokia kaina už jas yra teisinga ir kokių momentu turi būti fiksuojama. Jei veiksmai, dėl kurių buvo kreiptasi į teismą, lėmė žymų akcijų vertės sumažėjimą, atrodytų, kad turėtų būti fiksuojama jų vertė buvusi iki tol. Tačiau, jei nuo ginčo šalių nepriklausantys veiksniai bendrovėje ar ekonomikoje apskritai lėmė šių akcijų rinkos kainos kitimą, tuomet ją reikėtų fiksuoti ieškinio padavimo, o gal jo patenkinimo teisme data?¹⁴⁸

Akivaizdu, kad lieka dar nemažai su priverstiniu akcijų pardavimu susijusių neatsakytų klausimų. Atsižvelgiant į tai, šio instituto analizė doktrinoje ir toliau turėtų būti vystoma.

¹⁴⁸ KERSHAW, D. *Company Law in Context*. Oxford: Oxford University Press, 2012, p. 697.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Atlikus platų užsienio jurisdikcijose įtvirtintų priverstinio akcijų pardavimo ir kitų tą pačią funkciją atliekančių institutų analizę, įskaitant ir pakeitimus atitinkamoje Nyderlandų civilinio kodekso dalyje, kurio senoji redakcija buvo perkelta į CK; šią medžiagą apibendrinus ir palyginus su dabartiniu reguliavimu Lietuvoje, o taip pat įvertinus argumentus doktrinoje ir ištyrus visą aktualią nacionalinę teismų praktiką, buvo prieita prie toliau pateikiamų išvadų:

1. Nuo pat CK įsigaliojimo taip ir nesusiformavo išsami teismų praktika dėl CK II knygos IX skyriaus, reglamentuojančio priverstinį akcijų pardavimą. Pastebėtina, kad priimtos nutartys stokoja gilesnių įžvalgų dėl instituto taikymo, o teismų vis dar daromos klaidos byloja, kad ir jiems ne visų darbe nagrinėjamų normų taikymas yra aiškus. Tai yra vienas iš indikatorių, kad priverstinis akcijų pardavimas naudojamas pakankamai retai, jo teisinis mechanizmas yra neefektyvus ir, dažnu atveju, nepasiekiamas. Galiausiai, tai rodo, kad šio instituto tikslai, iš kurių bene svarbiausias – smulkiųjų akcininkų apsauga, nėra pasiekti.

2. Darbe ištirtų užsienio jurisdikcijų teisės aktai Lietuvai siunčia aiškią žinią – CK 2.116 str. nustatomas 1/3 dydžio visų akcijų dalies barjeras priverstiniam akcijų pardavimui pagal CK 2.123 str. inicijuoti yra niekur kitur nesutinkamas ir akivaizdžiai per didelis. Nors vienos visiškai dominuojančios pozicijos nėra, dauguma nagrinėtų statutinės teisės šaltinių suteikia teisę pradėti pasitraukimo iš juridinio asmens procedūras ir vieną akciją turinčiam jo dalyviui. Formalus priverstinio akcijų pardavimo instituto reglamentavimas Lietuvoje nesuteikia galimybės šiai problemai palaiapsniui būti išspręstai teismų praktikoje, todėl ši situacija turėtų būti iš esmės peržiūrėta įstatymų leidėjo.

3. CK įtvirtintus pagrindus priverstinio akcijų pardavimo procesui inicijuoti sunku apibūdinti kitaip kaip tik plačius, suteikiančius daug erdvės proceso šalių įrodinėjimui ir teismo interpretacijai. Vieningos pozicijos ištirtose užsienio jurisdikcijose nebuvimas ir įvairialypė nacionalinių teismų praktika atsakyti į klausimą, kokie pagrindai optimaliausiai apsaugotų akcininkų teises, nepadeda. Vis tik, šiuo metu Lietuvoje egzistuojantis jų modelis neužkerta kelio juridinio asmens dalyviui pareikšti reikalavimus teisme, todėl, nenustačius kitų aplinkybių, CK įtvirtintų pagrindų formuluotės turėtų likti nepakitusios

4. Užsienio teisės jurisdikcijose vis dažniau sutinkamas priverstinio akcijų pardavimo modelis, kada siekiančio pasitraukti juridinio asmens dalyvio dalį išpirkti įpareigoti galima ir patį juridinį asmenį. Tokia opcija po instituto pakeitimo buvo suteikta

ir Nyderlanduose. Vadovaujantis išnagrinėtais kitų šalių statutinės teisės pavyzdžiais ir pasiūlymais doktrinoje, siekiant efektyviau spręsti akcininkų ginčus dėl priverstinio akcijų pardavimo, rekomenduotina ir Lietuvoje įgalinti ieškovus ieškinio reikalavimą nukreipti ir prieš pačią bendrovę.

5. CK reguliavimas, kada atskirai skundžiamas tiek sprendimas dėl priverstinio akcijų pardavimo tiek nutartis dėl kainos nustatymo, sudaro prielaidas itin ilgam ir brangiam ginčo nagrinėjimui. Situacijų, kada šalys bylinėjasi bent dvejose teismų instancijose dėl kiekvieno iš šio proceso etapų, jau galima rasti ir dar kuklioje CK II knygos IX skyriaus instituto teismų praktikoje. Užsienio teisės sistemų pavyzdžiai įrodo, kad tas pats rezultatas gali būti pasiektas kur kas efektyvesniu keliu. Dar daugiau, ir patiems olandams uždraudus tarpinius teismo sprendimus apskūsti atskirai, atitinkamus pakeitimus rekomenduotina priimti ir Lietuvoje. Taip pat svarstyтина galimybė uždrausti šalims pasitraukti iš priverstinio akcijų pardavimo proceso, taip sumažinant piktnaudžiavimo procesinėmis teisėmis riziką ir dar labiau efektyvinant viso instituto normų sistemą.

6. Atsižvelgiant į šiame darbe išnagrinėtas CK įtvirtinto priverstinio akcijų pardavimo instituto problemas, į jame neištirtas, tačiau iškeltas kaip galimai trukdančios instituto tikslų įgyvendinimui; taip pat į lėtai ir kiek chaotiškai besiformuojančią teismų praktiką, darosi akivaizdu, kad akcininkų, ypač smulkiųjų, teisės Lietuvoje nėra ginamos pakankamai. Nors į šią situaciją kreipti dėmesį jau pradeda ir valstybės institucijos, apie konkrečius būtent CK II knygos IX skyriaus pakeitimus, deja, jų dar nėra pasisakoma. Nepaisant to, darbo autoriaus nuomone, ši normų grupė yra taisytina, todėl toliau glaustai pateikiami siūlomi jos normų turinio pakeitimai:

1. Visiems juridinio asmens dalyviams, nepriklausomai nuo jų turimos dalies įstatiniame kapitale, turi būti suteikta galimybė inicijuoti procesą CK 2.123 str. pagrindu, tai nurodant minėtame straipsnyje arba keičiant CK 2.116 str. formuluotes.

2. Pateikiant ieškinį tiek pagal CK 2.115 str. tiek pagal CK 2.123 str. turi būti suteikiama teisė atsakovu patraukti ir juridinį asmenį. Atitinkamai turėtų būti keičiamos minėtų straipsnių formuluotės.

3. Patenkinus ieškinį dėl priverstinio akcijų pardavimo teismas turėtų priimti neskundžiamą nutartį. Tik nustačius akcijų kainą turėtų būti priimtas sprendimas, kuris galėtų būti apskūstas tiek dėl akcijų kainos tiek dėl paties priverstinio akcijų pardavimo pagrįstumo. Atitinkamai turėtų būti keičiami CK 2.115, 2.119 ir 2.123 str. arba dalis jų.

LITERATŪROS SARAŠAS

Norminiai teisės aktai ir projektai

Nacionaliniai teisės aktai ir projektai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 64-1914.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodeksas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2002, Nr. 36-1340.
4. Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymas (su pakeitimais ir papildymais). *Valstybės žinios*, 2001, Nr. 112-4074.
5. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo Nr. VIII-1835 4, 16, 161, 18, 19, 20, 21, 25, 261, 31, 32, 33, 34, 37 straipsnių pakeitimo ir įstatymo papildymo 162, 371 ir 471 straipsniais įstatymo projektas. *Lietuvos Respublikos ūkio ministerija*, 2016, Nr. 16-13680.

Užsienio šalių teisės aktai ir projektai

6. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija. *Valstybės žinios*, 2000, Nr. 96-3016.
7. Business Corporations Act [interaktyvus]. *Éditeur officiel du Québec*, 2016 [žiūrėta 2017 m. vasario 19 d.]. Prieiga per internetą: < <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/ShowDoc/cs/S-31.1> >.
8. Burgerlijk Wetboek Boek 2, Rechtspersonen [interaktyvus]. 1992 [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.wetboek-online.nl/wet/BW2.html> >.
9. Civil Code of the Netherlands [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://dutchcivillaw.com/civilcodebook022.htm> >.
10. Companies Act 2006 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> >.
11. Danish Act on Public and Private Limited Companies [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą:

- < https://danishbusinessauthority.dk/sites/default/files/danish_companies_act.pdf >.
12. Limited Liability Companies Act [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.finlex.fi/fi/laki/kaannokset/2006/en20060624.pdf> >.
 13. Model Business Corporation Act. *American Bar Association*, 2000, Supplement, 3rd Edition.
 14. New York Business Corporation Law – BSC [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://codes.findlaw.com/ny/business-corporation-law> >.
 15. Norwegian Companies Act [interaktyvus]. *Industry and Fisheries Ministry*, 1997 [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1997-06-13-44/*#* >.
 16. The European Model Company Act (EMCA). *European Model Company Act Group*, 2015.
 17. The Swedish Companies Act [interaktyvus]. *Norstedts Juridik AB, Sweden* [žiūrėta 2017 m. vasario 21 d.]. Prieiga per internetą: < [http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut - skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf](http://law.au.dk/fileadmin/www.asb.dk/omasb/institutter/erhvervsjuridiskinstitut-skjultforgoogle/EMCA/NationalCompaniesActsMemberStates/Sweden/THE_SWEDISH_COMPANIES_ACT.pdf) >.

Teismų praktika

Nacionalinių teismų praktika

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2006 m. sausio 17 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 19 straipsnio 1 dalies (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Panevėžio miesto apylinkės teismo prašymo iširti, ar Lietuvos Respublikos vertybinių popierių rinkos įstatymo 16 straipsnio 2 dalis (2001 m. gruodžio 17 d. redakcija) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ byloje 25/04.
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2016 m. kovo 16 d. nutartis civilinėje byloje akcinė bendrovė „Klaipėdos jūrų krovinių

- kompanija“ v. uždaroji akcinė bendrovė „Agerona“, Nr. 3K-3-159-421/2016, kat. 3.1.9.*
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2013 m. gruodžio 23 d. nutartis civilinėje byloje N. K. v SIA „J. L. invest“, Nr. 3K-3-681/2013, kat. 27.10 (S).
 4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2011 m. kovo 7 d. nutartis civilinėje byloje O. A., G. D. A., E. G., A. L., A. L., V. L., V. T., A. Š., J. T., R. V. ir A. Š. v. J. K., Nr. 3K-3-94/2011, kat. 93.2.4; 99.1.1; 99.11 (S).
 5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. birželio 13 d. nutartis civilinėje byloje Ž.N., K.T., J.T., A.T., Z.T., D.T., A.T. v. UAB „Grigiškių statyba“, 3K-3-323/2008, kat. 27.10 (S).
 6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. balandžio 29 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kriptonika“ v. UAB „Penki kontinentai“, Nr. 3K-3-258/2008, kat. 27.10; 106.7.1 (S).
 7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. lapkričio 12 d. nutartis civilinėje byloje UAB „Kapitalo valdymo grupė“ v. UAB „Penkių kontinentų bankinės technologijos“, Nr. 3K-3-483/2007, kat. 27.10; 114.11.
 8. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2004 m. gegužės 20 d. konsultacija, Nr. A3-106, kat. 119; 20.1.
 9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2003 m. sausio 29 d. nutartis civilinėje byloje A. J. v. S. R., S. L., A. Z, Nr. 3K-3-155, kat. 44.8; 50.10; 114.11 (S).
 10. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2017 m. sausio 13 d. nutartis civilinėje byloje B. A. ir A. S. v. G. J., Nr. e2A-52-196/2017.
 11. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2015 m. sausio 15 d. nutartis, priimta civilinėje byloje A. A. v. A.Z. ir M. Z., Nr. 2-44-370/2015.
 12. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. lapkričio 13 d nutartis civilinėje byloje A.B. v. G.K, Nr. 2A-1355/2014.
 13. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2014 m. spalio 20 d. nutartis civilinėje byloje D. A. v. V. V., Nr. 2A-1127/2014.
 14. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2012 m. spalio 18 d. nutartis civilinėje byloje Z. L. v. V. S. ir I. S., Nr. 2-1181/2012.

15. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija, 2010 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje Ž.N., K.T., J.T., A.T., Z.T., D.T., A.T. v. UAB „Grigiškių statyba“, Nr. 2-239/2010.
16. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2009 m. birželio 15 d. sprendimas civilinėje byloje R. P. ir L. P v. E. S. ir D. S., Nr. 2A-415/2009.
17. Lietuvos apeliacinio teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2007 m. vasario 8 d. nutartis civilinėje byloje R. S. v. VšĮ Vilniaus verslo teisės akademija, Nr. 2-40/2007.
18. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2013 m. lapkričio 27 d. nutartis civilinėje byloje UAB „INFORMO“ v. UAB „SV Statyba“, Nr. 2-6189-302/2013.
19. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2013 m. vasario 18 d. nutartis civilinėje byloje M. V. v. L. K., Nr. 2-616-450/2013.
20. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2012 m. birželio 11 d. nutartis civilinėje byloje E. V. v. V. D., Nr. 2-5014-881/2012.
21. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2012 m. vasario 16 d. nutartis civilinėje byloje BUAB „Saginda“ v. OU „Ventur Vir“, Nr. 2-6487-653/2012.
22. Kauno apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjas. 2011 m. kovo 18 d. nutartis civilinėje byloje O. A., G. D. A., E. G., A. L., A. L., V. L., V. T., A. Š., J. T., R. V. ir A. Š. v. J. K., Nr. 2-710-390/2011.
23. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėja. 2009 m. birželio 1 d. nutartis civilinėje byloje Z. M. v. S. A., A. P., Nr. 2-1500-450/2009.
24. Vilniaus apygardos teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija. 2008 m. rugpjūčio 20 d. nutartis civilinėje byloje R. B. v. UAB „Vilta“, V. O., V. V., D. V., L. S., Nr. 2A-383-186/2008.

Užsienio šalių teisės praktika

18. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 2009 m. birželio 16 d. sprendimas *Padalevičius prieš Lietuvą* byloje Nr. 12278/03 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą: < http://lrv-atstovas-eztt.lt/uploads/PADALEVICIUS_2009_sprendimas.pdf >.

19. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. liepos 28 d. sprendimas *Immobiliare Saffi prieš Italiją* byloje Nr. 22774/93 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. kovo 25 d.]. Prieiga per internetą:
< http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:_VO-T0PQUEMJ:hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf/%3Flibrary%3DECHR%26id%3D001-58292%26filename%3D001-58292.pdf%26TID%3Dthkbhnlzk+&cd=2&hl=lt&ct=clnk&gl=lt >.
20. Europos Žmogaus Teisių Teismas. 1999 m. liepos 28 d. sprendimas *Bottazzi prieš Italiją* byloje Nr. 34884/97 [interaktyvus]. [žiūrėta 2017 m. balandžio 1 d.]. Prieiga per internetą:
< [http://hudoc.echr.coe.int/eng#{"appno":\["34884/97"\],"itemid":\["001-58293"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng#{) >.

Specialioji literatūra

1. MIKELĖNAS, V., *et al.* *Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras*. Antroji knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
2. MIKALONIENĖ, L. *Uždarosios akcinės bendrovės akcininko teisės ir jų gynimo būdai*: monografija. Vilnius: Valstybės įmone Registrų centras, 2015.
3. MILIUTIS, F. *Privalomo akcijų pardavimo teisinis reguliavimas akcininko teisių užtikrinimo efektyvumo požiūriu*: daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, teisė (01S). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
4. FRUZEROVA, O. Privalomas akcijų pardavimas ir pirkimas – instituto esmė ir kai kurie probleminiai aspektai. *Teisė*, 2014, p. 101-125.
5. DAMBRASUKAITĖ, A. Vienašaliai sandoriai paveldėjimo teisėje: valios išreiškimo forma ir teisinės pasekmės. *Jurisprudencija*, 2008, p. 73-83.
6. FERRARINI, G., *et al.* *Reforming Company and Takeover Law in Europe*. New York: Oxford University Press Inc., 2004.
7. KERSHAW, D. *Company Law in Context*. Oxford: Oxford University Press, 2012.
8. American Bar Association. Committee on Corporate Laws. *Model business corporation act annotated: official text with official comments and statutory cross-references, revised through 2005* [interaktyvus]. 2005 [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://greatlakesval.com/wp-content/uploads/2011/08/Model-Business-Corporation-Act.pdf> >.

9. ANDERSSON, J. B. Minority Shareholder Protection in SMEs: A Question of Information Ex Post and Bargaining Power Ex Ante? [interaktyvus]. *Nordic & European Company Law Working Paper*, No. 10-06, 2010 [žiūrėta 2017 m. vasario 29 d.]. Prieiga per internetą: < <https://ssrn.com/abstract=1716828> >.
10. GORRIS, J.; M., HAMERMESH, L.A.; ir STRINE JR., L. E. Delaware Corporate Law and the Model Business Corporation Act: A Study in Symbiosis [interaktyvus]. *Law and Contemporary Problems*, 2011, p. 107-120 [žiūrėta 2017 m. vasario 23 d.]. Prieiga per internetą: < <http://scholarship.law.duke.edu/lcp/vol74/iss1/9> >.
11. GUILLÉN, M. F.; ir CAPRON, L. *The Value of Protecting Minority Shareholders in the Market* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2017 m. vasario 14 d.]. Prieiga per internetą: < <http://knowledge.wharton.upenn.edu/article/the-value-of-protecting-minority-shareholders-in-the-market/> >.
12. HAYNSWORTH, H. J. The Effectiveness of Involuntary Dissolution Suits as a Remedy for Close Corporation Dissension [interaktyvus]. *Cleveland State Law Review*, 25, 1987 [žiūrėta 2017 m. vasario 22 d.]. Prieiga per internetą: < <http://engagedscholarship.csuohio.edu/clevstlrev/vol35/iss1/5> >.
13. MAHLER, P. *Who Wants to Be a Minority Shareholder of a Delaware Closely-Held Corporation?* [interaktyvus]. 2013 [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.nybusinessdivorce.com/?s=who+wants+to+be> >.
14. RAGA, S. *Why Are the Majority of U.S. Companies Incorporated in Delaware?* [interaktyvus]. 2016 [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą: < <http://mentalfloss.com/article/76951/why-are-so-many-us-companies-incorporated-delaware> >.
15. SHAPIRO, L. L. *Involuntary Dissolution of Close Corporations for Mistreatment of Minority Shareholders* [interaktyvus]. 1982 [žiūrėta 2017 m. vasario 24 d.]. Prieiga per internetą: < http://openscholarship.wustl.edu/law_lawreview/vol60/iss3/6 >.
16. TIMMERMAN, L.; ir DOORMAN, A. Rights of Minority Shareholders in the Netherlands [interaktyvus]. *Electronic Journal Of Comparative Law*, Vol. 6.4, 2002, [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.ejcl.org/64/art64-12.html> >.
17. VERKERK, B. Modernizing of Dutch Company Law: Reform of the Law Applicable to the BV and a New Legal Framework for the One-Tier Board within NVs and BVs. *European Company Law*, volume 7, No. 3, 2010, p. 113-119.

18. VREEMAN, N. L. Trading the Straightjacket for a Leotard: Introducing the New Dutch B.V [interaktyvus]. *European Company Law*, volume 9, issue 6, 2012 [žiūrėta 2017 m. vasario 15 d.]. Prieiga per internetą:
< https://www.dlapiper.com/~media/Files/Insights/Publications/2012/12/iEuropean%20Company%20Lawi%20Trading%20the%20straightjacket__/Files/Introducing_the_new_Dutch_BV_law/FileAttachment/Introducing_the_new_Dutch_BV_law.pdf >.

Travaux préparatoires

1. American bar oficialus puslapis [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. vasario 17 d.]. Prieiga per internetą:
< http://www.americanbar.org/publications/blt/2017/01/08_mbca.html >.
2. Lietuvos teismų internetinis puslapis [interaktyvus] [žiūrėta 2017 m. kovo 26 d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.teismai.lt/lt/naujienos/teismu-sistemas-naujienos/teismai-pristate-2015-m.-veiklos-rezultatus-byly-skaicius-toliau-auga/3354> >.
3. Juridinių asmenų registras [interaktyvi duomenų bazė] [žiūrėta 2017 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą:
< <http://www.registrucentras.lt/jar/p/dok.php?kod=111968775> >.
4. Lietuvos įmonių katalogas Rekvizitai.lt [interaktyvi duomenų bazė] [žiūrėta 2017 m. kovo 23 d.]. Prieiga per internetą:
< http://rekvizitai.vz.lt/imone/kazimiero_simonaviciaus_universitetas/juridinis-asmuo/ >.
5. HACKETT, R. *States with the most Fortune 500 companies* [interaktyvus]. 2015 [žiūrėta 2017 m. balandžio 2 d.]. Prieiga per internetą:
< <http://fortune.com/2015/06/15/states-most-fortune-500-companies/> >.

SANTRAUKA

Magistro darbe yra atliekama Lietuvos Respublikos civiliniame kodekse įtvirtinto priverstinio akcijų pardavimo instituto analizė. Atskirose jo dalyse tiriami, autoriaus nuomone, daugiausia neaiškumų keliantys šios teisės normų grupės aspektai. Giliai lyginamosios teisės analizei atlikti pasitelkta dešimt funkciškai panašius santykius reglamentuojančių užsienio teisės aktuose įtvirtintų institutų.

Išsamiai tirta ir nacionalinė teismų praktika. Analizuotos visos aktualios, autoriaus nustatytos, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo, Lietuvos apeliacinio teismo ir Vilniaus apygardos teismo bylos. Jų medžiaga ir išvados, o taip pat ir paties instituto reikšmė aprašomi pirmosiose darbo dalyse.

Trečioje dalyje atskleista viena iš opiausių priverstinio akcijų pardavimo problemų – 1/3 įstatinio kapitalo dalies reikalavimas dėl proceso inicijavimo. Teismų praktikos analizė atskleidė, kad smulkieji akcininkai Lietuvoje šio instituto teisėmis pasinaudoti, su retomis išimtimis, praktiškai negali. Tuo tarpu užsienio jurisdikcijose nustatyta dominuojanti pozicija, nurodanti, kad tokį procesą inicijuoti gali kiekvienas akcininkams.

Ketvirtoje darbo dalyje siekta išsiaiškinti, ar šiuo metu įtvirtinti proceso inicijavimo pagrindai neriboja akcininkų teisių reikalavimams pareikšti. Išsamus užsienio jurisdikcijų tyrimas vieno, akivaizdžiai pranašesnio, modelio neatskleidė. Tačiau, teismų sprendimų tyrimas leidžia teigti, kad akcininkų teisės pareikšti reikalavimus, kiek tai susiję su proceso inicijavimo pagrindais, nėra varžomos.

Paskutinėse dalyse pateikti argumentai už ir prieš bendrovės įtraukimą į pasitraukiančio akcininko dalį išpirkti įpareigojamų subjektų ratą. Taip pat, nagrinėta su proceso koncentracija susijusi problematika, be kita ko, analizuojant Nyderlandų civilinio kodekso (iš kurio buvo perimtas Lietuvoje įtvirtintas institutas) pakeitimus, dalimi kurių ir buvo siekta sutrumpinti tokių bylų nagrinėjimo trukmę.

SUMMARY

Problems of Legal Regulation of the Institute of Forced Sales of Shares: Comparative Analysis of Lithuanian case law and Foreign law

Overall this Master's thesis analyses the institute of forced selling of shares, which is established in the Civil Code of the Republic of Lithuania. In the separate parts of this thesis different issues, that, in the author's opinion, pose the most uncertainty, are being examined. A method of a comprehensive comparative analysis has been employed to compare ten functionally similar institutes of foreign law.

Thorough research of the national case law has also been completed. All relevant cases of the Supreme Court of Lithuanian, Court of Appeal of Lithuania and the Vilnius District Court, identified by the author, were examined. The analysis of these primary sources as well as the overview of the institute itself, are provided in the first and second parts of the thesis.

In the third part, one of the most pressing problems of the regulation of forced sale of shares has been identified. That is the *locus standi* requirement of holding at least 1/3 of the share capital for initiating the process. Analysis of the case law revealed that the minority shareholders, with rare exceptions, cannot enforce the rules of the institute in practice. Meanwhile, a dominant position in foreign laws was found, stating, that every shareholder has a right to initiate such process.

The next part of the thesis was set to find whether the currently established grounds to initiate the process limit the rights of shareholders to bring claims. The research of foreign jurisdictions did not provide for single favourable model. However, at the moment there is no urgent need for one, as the case law does not suggest that the shareholders' rights to lodge queries, with regard to the grounds for initiation, are restricted.

In the final parts of the thesis arguments for and against the inclusion of the company in the list of persons that can be forced to buyout shares are provided. Also, the issues related to the process concentration have been examined, paying close attention to amendments of the Civil Code of Netherlands (from which the institute established in Lithuania has been transposed), as some of them were applied to shorten the litigation period until the final judgement of such cases.